

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 11

8. AASTAKÄIK. — NOVEMBER 1926

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 11

November 1926.

8. aastakäik.

SISU: Vaatlused, katsed ja ekskursioonid — J. Port. Algkooli matemaatika õppekavad — Chr. Brüller. Kirjanduse arvustusi. Tütarlaste keskkoolide kehalise kasvatuse õppekava eelnõu — A. Rosenberg ja K. Müür. Organisatsioonide teated. Kroonika. Ametlikke teadaandeid ja määrusi.

Vaatlused, katsed ja ekskursioonid.

Mõtteid 1926 a. õpetajate suvikursustel Kuresaares ja Võrus peetud loenguist.

J. Port.

I. Vaatlused.

Mis on vaatlus (Beobachtung, наблюдение)?

Vaatlemine ei ole mitte *vaatamine*, s. t. asjade ja nähtuste kohtlemine silmadega, vaid — kohtlemine ja tajumine võimalikult kõikide välismeeltega. Kui meie tahame otsustada tee ja tubaka, või jälle suhkru ja soola üle, siis ei saa palja silmaga vaatamise abil teha kunagi kindlat vahet nende asjade juures, vaid meie peame võtma siin abiks teisi meeleriistu — (haistmist maitsmist,) ja siis on vahetegemine kerge. Vaatlus on sageli seotud veel teatud tegevustega, katsetustega. Kui tahame teha vahet sulapao ja põllupao vahel, tuleb määrata nende kõvadus, tuleb kriimustada neid vastamisi. Muidugi käib iga vaatlusega kaasas ka intensiivne mõttetegevus.

„*Beobachtung ist eine planmäßige, zielbewusste und andauernde Betrachtung des Werdenden in der Natur*“, ütleb tuntud saksa looduseloo metoodik R. Seyfert. Selle definitsiooni järele ei ole vaatlemine mitte asjade ja nähtuste juhuslik kohtlemine, vaid *sihikindel, plaani järele korraldatud ja kestev*, muidugi — võimalikult kõikide meelte abil.

Et aga toimetada vaatlusi selles mõttes, vaatlejal peavad olema *teatud eelteadmised*, millistele ta rajab oma vaatluste sihi ja milliste kohaselt ta korraldab vaatlemisplaani. Sellelt seisukohalt *vaatlused tulevad alati korraldada vastavalt õpilase teadmistele ja arengule*. Samuti järgneb antud definitsioonist, et ei tule vaadelda sihitult. Ei saa ju vaadelda *kivi* üldse — eritlemata üksikkülgi, nagu värv, kõvadus, raskus, struktuur jne; ei saa samuti soovitada õpilastele vaadelda *kevadtaimi* üldse, vaid tuleb seada üles ka siin *vaatlusesihid*, — mida vaadelda: kus õitsevad esimesed kevadtaimed (metsa serval või metsa all? lumes või lumest serval pinnal? päikese käes või varjus? nende juured — sibulad — juurikad? jne.) ja kust ja kuidas nad saavad toitu, — selleks taimed maa seest välja kaevata (= *vaatlemisviis* kätte juhatada!); samuti ei jatku ühekordsest vaatlusest metsas, aias, vaid kevadtaimede arengut tuleb jälgida *püsivalt, pikemaajaliselt*: kuidas arenevad lehed (lõhnav kannike!), kuidas ja kunas arenevad õied, urvad, nende värv, lõhn? Kas õites peitub mett? Kas neid külastavad putukad? missugused? Kuidas valmib vili? Kuidas

on mets siis, kui sinililled metsaserval juba õitsenud? jne.

Vaatlused nõuavad *tähelepanu* ja selle koondust teatud asjadele, nähtustele, *teraseid ja hästi kontrollitud meeleriistu*. Kultuurielu on aga tunduvalt nürinud meie välismeeli ja halvanud tähelepanu. Elutegevus on muutunud enamasti igasuguste masinate kaudu mehaaniliseks, ühetooniliseks, misjuures kaob inimese huvi, mis ei kõida enam tähelepanu. Inimesed on muutunud seetõttu ükskõikseiks, ja et juhtida nende vaadet ja tähelepanu asjadele — isegi tarbeasjadele, — tuleb tarvitada äärmelisel määral silmatorkavat ja üllatavat reklaami; samuti ei „huvita“ tänapäeva „moodsat“ inimest enam harilik muusika, vaid ebakõlaline ja ootamatuste poolest rikas „Jazz-band“. Meie oleme harjunud liikumisel tarvitama korralikke teid ja tänavaid, kus ei ole tarvis olla eriti tähelepanelik ja seepärast meie ei oska leida kuidagi väljapääsu tundmatust metsast, eksime, kuna metsrahvastel on meist märksa erksam tähelepanu, samuti on ka lastel veel erksam tähelepanu kui täiskasvanuil.

Ses meeleriistade nürinemises ja tähelepanu lõdvenemises ei ole süüdi üksi elu, vaid ka kool, kus õpetus püsib kõikidest teooriatest ja töökooli põhimõttest hoolimata verbaalne, kus arutatakse ja targutatakse, teoretiseeritakse, ilma et koheldaks asju ja nähteid otsest. Sellase õppeviisi juures me ei oska teha tihti vahet selle vahel, mis näeme ja mida arvame nägevat või mida tahame näha; ja samuti näeme siis ka elus, kus meid ei kontrollita, tihti hoopis muud, kui seda, mis tõesti näha on.

Meie silmad vaatavad, aga ei oska vaadelda, meie kõrvad kuulevad, aga ei oska kuulata, meie maitse on rikutud.

On tarvis leida *objekte*, mis oleksid *huvitavad* ja mis *kõidaksid meie tähelepanu*.

Sellasteks osutuvad *looduseobjektid*, — eriti elavad organismid — taimed ja loomad — omade vastavate vahekordadega organi ja funktsiooni vahel, organismi ja keskkonna vahel, omade suhtumistega elutingimustele ja kohanemisega neile. Need organismid oma lõpmatuis teisen-deis ei saa kunagi muutuda igavaiks, vaid pakuvad vaatlejale alati uut ja erinevat.

Ja kui on olemas seega looduses huvitavaid ja vaatamisväärseid objekte, siis on tarvis kätte näidata ja juhatada juba lastele, kelle meeleriistad veel arenemas, *vaatlemisviisid*, juhtida ja kontrollida nende tegevust sel alal, kuni nad õpivad tundma iseseisvalt vaatluste kaudu seda loodust ja tema eluavaldusi. Sellega:

1) harjutatakse ja teritatakse meeleriistu:

2) soetatakse alaline huviallikas;

3) õpitakse koondama tähelepanu;

4) omandatakse ühes küsimuste lahendamise ja looduse tundmine, looduse-seaduste ja tõdede tundmine, saavutatakse iseseisva küsimuste lahendamise kaudu töö otsimise tarve ja küsimuste lahendamise kaaskäivad *vaimlised elamused*, mis on ülimald elumõnud, mis annavad elule suurema väärtuse ja muudavad ta sisukaks;

5) omandatakse loodustundma õppides hulk *praktilisi teadmisi* ja kogemusi, õpitakse loodust kasutama, valitsema, ühtlasi aga ka *hoolitsema* tema eest.

6) Looduse tundmine avab meie silmad *elumõistmisele*, mis on ühelt poolt *kohanemine* elutingimustele, teiselt — alaline tegevus, *aktiivne suhtumine ümb-rusesse*, kas küll ennast kaitstes, võideldes olemise eest, hankides endile ruumi, valgust, õhku, toitu, või jälle astudes välja ka teiste eest (ühiskondlikud loomad, linnud, putukad!).

Sellastel elutundmisel ka meie, inimesed, võime ja peame tegema eneste kui looduseobjektide kohta teatavad järeldused: et ka meie oma elus peame kohanema elutingimustele, oma majapidamise rajama vastavalt sissetulekuile ja omi elunõudeid vastavalt reguleerima, ja teiselt, — et elu meilt nõuab aktiivsust, tegevust, küll enese kaitseks, kui ka teiste — ühiskonna — heaks töötamist ja väljaastumist.

7) Elumõistmine ja tähelepanelik looduse vaatlus kaotab meis selle tühjuse ja igavusetunde, mille üle tihti kaevatakse; aktiivne suhtumine ellu annab meile *töötahte*, ühes sellega aga ka elurõõmu ja optimismi.

8) Vaatluste ja tähelepanekute tegemine nõuab aga vaatlejalt *fäpsust, kannatlikkust, hoolt, püsivust ja korrektsust*;

vaatlemine teatud kontrolli all koolis kasvatab õpilastes neid omadusi; õpilases areneb ühes tegevusega (mitte eeskirjade ja sunduste kaudu!) enesedistsipliin ja korratunne, missugused vaimuomadused on tarvilikud iga kodaniku tegevuses ja asjaajamises.

9) Aja-jooksul, kui vaatlused muutuvad ikka enam ja enam iseseisvaiks, õpilane saab ise ka *küsimuste ja vaatluste algatajaks*.

10) Lõppeks käivad vaatlustega looduses kaasas ka rohked *esteetilised elamused*.

Siit järgneb, mis *tähtsus* on vaatlustel üldse looduse tundmaõppimises — *looduseteaduses*, kus ta esineb põhitegurina, samuti aga ka *looduseloosõpetamises koolis*. Ilma vaatlusteta loodusloosõpetus on raamatuline, abstraktne teoretiseerimine, halvemal juhul koguni pähetuupimine, huvitu ja igav, või nagu *R. Seyfert* õieti tähendab: „*Ohne Beobachtung wird der Unterricht zum Teil zur Redensart*“, millel vähe elulist väärtust.

Eeltoodust peaks selguma, et looduseõpetus koolis tuleb rajada looduseteaduslike pühimõtete järele vaatlustele ja katsetele, ja et iga õpetaja peab oskama korraldada neid õieti ja tarbekohaselt.

Missugused on vaatlused omalt sisult ja kuidas korraldada neid.

Kuigi vaatluste kaudu loodust ja elunähteid, nagu eelpool näidatud, tundma õpitakse ja kuna vaatluste ja katsete kaudu looduseteadus seni on arenenud ja edasi areneb, on muidugi igapähe selge, et noor õpilane ei suuda ega tarvitse täita neid teaduslike ülesandeid.

Looduseteadlane-uuriija peab rajama iseseisvalt omale vaatluste sihid, seadma kokku vaatluseviisi, töötama välja uurimise meetodi, valima või valmistama vaatlusteks vastavad abinõud — aparaadid, riistad —, määrama nende täpsuse või puudused ja siis alles alustama omi tähelepanekuid.

Õpilase ülesandeks pole uurida uusi tundmatuid asju ja olukordi, vaid võimalikult iseteadvalt ja iseseisvalt katsuda õieti aru saada omade vaatluste ja katsete kaudu tuntud tõdedest ja objektidest ning organismide vahekordadest. Selleni viia õpilasi — olgu kooli — alg-

kui keskkooli — siht. Kuid ei saa nõuda vast algkooli tulnud õpilaselt mingit iseseisvat vaatlust. Teda tuleb valmistada ette seks aegapidi, sihikindlalt.

7—8-aastane kooli-tulnud õpilane ei oska tarvitada veel kuigi õieti omi meeleriistu. Samuti puuduvad tal tarvilised mõisted, tähelepanu koondamisvõime ühele asjale, peenem vahetegemine, eritlemine, rääkimata järjekindlate ja mitmekülgete tähelepanekute tegemisvõimest jne. Siin on alguses suur ja raske ülesanne — viia õpilasi nii kaugele, et nad oskaksid õieti tarvitada silma, kõrva, nina, keelt, kätt, et nad oskaksid eraldada mitmesuguseid värvitoone, varju, valgust, mitmesuguseid vormi peensusi, lõhnu, maitseid, helisid jne. Pealeselle tulevad kontrollida õpilaste meeleriistade teravus, vastuvõtlikkuse kiirus, üldine orientatsioonivõime, leida üles orgaanilised puudused nende juures ja teha õpilased teadlikuks selle üle, et nad oskaksid arvestada neid puudusi; alles siis, kui riistad on seatud korda, vaadatud üle, algavad vaatlused *õpetaja juhatusel*.

Meeleriistade harjutuseks ja mõistete korralduseks tuleks tarvitada alguses võimalikult lihtsakujuliste ja värviliste objektide vaatlusi või selgemaitseliste ainete proovimisi. Meetodiliselt tuleks korraldada neid nii, et õpetaja teatavale sihile (näit. värvitoonide eraldamiseks, värvide nägemise harjutamiseks, värvipimeduse kontrollimiseks jne.) valib vastavad asjad ja juhib neile õpilaste tähelepanu. Õpilased kohtlevad ja otsustavad õpetaja kaasabil ja kontrollil. Sellast lihtsat vaatluseviisi, kus õpetaja valib objektid, määrab vaatlusesihid, vaatluste järjekorra, eraldab teatud üksikasjad ja juhib neile õpilaste tähelepanu, ühe-sõnaga, kus õpetaja n. ü. sammub õpilaste ees ja teeb ning näitab, õpilased aga võrdlemisi vähe iseseisvalt toimivad — võiks nimetada *otsustavaks* või *kinnitavaks*. Siin juhib tegevust ja vaatlusi õpetaja, õpilased teevad otsustusi või kinnitusi teatud asjade või nende omaduste kohta, vastavad; õpetaja kontrollib otsustusi, vastuseid, või juhib teisi õpilasi seda tegema. Näit., õpetaja näitab õitsevat taime, küsib, missugused ta osad? mis värvi õied? miskujulised lehed? Kus

vars? kus juured? Milleks need või teised osad taimel?

Otsustamiseks, ühtlasi ka meeleriistade harjutuseks, on kohased *morfoloogilised vaatlused*. Kuna nende vaatluste juures aga õpilastel vähe isetegevust, siis tuleb hoolitseda selle eest, et neile vaatlustele korraldataks paralleel'selt veel teisi tegevusi, kus õpilased võiksid avaldada enam iseseisvust, nagu vaadeldud asjade joonistamine, voolimine, või jälle vaatluste kokkuvõtlik sõnaline edasiandmine kõnes või kirjas.

Samuti tuleb pidada siin silmas seda, et need vaatlused ei muutuks kordamiseks, mehaaniliseks, s^vablooniliseks, mis sisaldavad vähe uut; õpilastel kaob siis kohe huvi. Huvi võib kaduda ka, kui vaatlused on kas liiga lihtsad või jälle liiga keerulised — üle-jõu-käivad, n. ü. pinnimised. Õpetaja peab siin oskama valida asju nii, et vormid muutuksid kord-korralt keerulisemaks, tooma esile uusi külgi, juhtima tähelepanu uutele omadustele. Näit. taime lehekujud: algul — ainult lehe üldkuju (lintjas, süstjas, odajas, südajas, neerjas jne.), siis pööratakse hiljem tähelepanu ühes lehekujuga ka lehe servale, veel hiljem ka soonestikule, lehe seisule jne. Elavaid looduseobjekte (taimi — loomi) on selles mõttes eriti soovitav tarvitada vaatlusteks, et nad alati teisenduvad, et kunagi ei kordu vana vorm tähpsest (valge-must-kirju kass!) ja nad seetõttu ei muutu osaval käsitusel igavaks.

Kui õpilane on harjunud tarvitama eelmise — kinnitava — vaatluseviisi kaudu omi meeleriistu, kui ta on nende kaudu kogunud juba rohkesti uusi mõisteid, on õppinud panema asju ja sündmusi püsivamalt ja mitmekülgselt tähele, siis tuleb anda talle enam iseseisvust ja korraldada teissuguseid vaatlusi. Kui seni õpetaja sammus alati õpilase ees, tuleb nüüd lubada õpilastele tulla õpetaja kõrvale ehk mõnikord isegi minna temast ette. See ei tähenda muidugi, et õpetaja nüüd lakkaks juhatusi tegemast. Esimene asi, kui õpilane tahab iseseisvalt vaatlusi korraldada, peavad tal teada olema vaatluste sihid. Neid ta ise ei

oska algul leida ja neid peabki õpetaja juhutama talle siin kätte. Teiseks ta peab vastavalt sihtidele vaadeldavais asjus eraldama olulised tunnused kõrvalistest, — ka seda on raske teha. Seepärast õpetajal tuleb korraldada rida eeskujulikke vaatlus-näiteid, millest õpilased näeksid, kuidas määrata, mis on oluline ja mis olutu. Siin tuleb näidata, et kõik asja tunnused on olulised, kuid antud sihile jõudmiseks on tarvilikud ainult üksikud. Näit., kui tahetakse jõuda vaatluste kaudu otsusele, kuidas rohusööjad loomad rohtu *närivad*, siis on siin olulised abinõud selleks muidugi looma hambad, mitte jalad.

Jõukohased õpilastele sellel — keskmisel — astmel on n. n. *kirjeldavad või registreerivad vaatlused*. Algul teeb siin õpilastele raskusi oluliste omaduste eraldamine olutuist, samuti ka vaatluste järjekorra määramine. Neis küsimusis, samuti kui kirjelduse sihi ja ulatuse kohta, tuleb õpetajal anda alguses rohkesti ja põhjendatud seletusi. Aegamööda õpilased omavad ka vastavad kogemused ja muutuvad ikka enam ja enam iseseisvaiks oma tegevuses. Kuid kontrollima õpetaja peab õpilase toimetatud vaatlusi siiski. Selleks tuleb õpilastel esitada vaatluste üle aruanded nõutud täpsusega. Need aruanded esitatagu samuti korrektselt ühes tarvilikude joonistuste ja detailide seletamisega, nagu olid seda vaatlused ise.

Kirjeldav vaatlus ei ole ainult teatud objekti tunnuste üleslugemine, vaid tunnuste kaudu organismi elutoimete ja kogu organisatsiooni iseärasuste mõistmine.

Toon siin ühe algkooli VI kl. õpilase (poiss!) sügisese vaatluse protokoll, kuulub sellesse tüüpi.

Metsa serval raiesmaal kasvas rohkesti suuri punaseõielisi taimi. Tõin ühe kooli ja küsisin õpetajalt ta nime. Õpetaja ütles, et see on ahtalehine pajulill ja soovitas mulle õppida neid taimi ligemalt tundma. Ta käskis eriti silmas pidada selle taime sigimiseviise: kuidas seemned levivad ja kas ta ka võsusid ajab.

(Järg.)

Algkooli matemaatika õppekavad.

Chr. Brüller.

Allpool järgnevad read sisaldavad Võru matemaatikaõpetajate päeval (13. mail 1926), Saaremaa pedagoogilisel nädalal (augustis) ja Akadeemilise Matemaatika Seltsi koosolekul (13. okt.) ettekantud kõne sisu kokkuvõtte. Kuna viimase ettekande puhul avaldati soovi, et kõne ilmuks trükis, olen sunnitud paluma meie pedagoogilise ajakirja „Kasvatuse“ toimetust selleks lubama oma ajakirja veergusid.

Igakord, kui tehakse juttu meie koolist ja selle korraldamisest, kas õpetajate ringkonnis, või seltskonnas, või ajakirjanduses, ei unustata pea kunagi meele tuletamast meie õppekavu ja nende suuri puudusi. Õppekavad olla suured ja rasked, ainekst täis tuubitud, õpilastele koormavad. . . . Veel hiljuti¹⁾ seletas meie hariduseelu ülemjuht ajakirjanduses, meie õpetajaskond tegevat tööd ennast-salgavalt, ja täieliku andumusega. Kui aga töötulemused igakord ei vasta kulutatud jõu rohkusele, siis olevat selles süüdi meie ülisuured ja ülirasked õppekavad.

Olen arvamisel, et meil liialdatakse õppekavade küsimuses ja hinnatakse nende tähtsust koolitöö tulemuste seisukohalt kõrgemalt, kui nad vääriwad seda. On ju tõsi et meie kool vajab õppekavade kaudu juhtnõore oma õpetusliku tegevuse korraldamiseks. Seni kui ta töötab ainesüsteemi järele, peab õppekava määrama kindlaks nende teadmiste quantumi, mis õpilastel tuleb omandada. Kuid teisest küljest on ju selge, et halb kava ei takista kedagi hästi õpetamast ja hea kava ei kindlusta sugugi head õpetamist. Pealegi, õppekavad reguleerivad koolitööd ainult osaliselt — õpetuslikust küljest. Peatöö koolis on aga õpilaste kasvatamine ja nende arendamine isikuiks ja riigikodanikeks. Seda tööd aga ei suudeta reguleerida kavade abil. Aga ka õpetustki koolis kavad mõjutavad mitte otseselt vaid kaudselt, õpperaamatute kaudu. Viimastel on õpetuse käigu, aine osade järjestuse, aine hulgagi määramisel palju suurem tähtsus, kui kaval endal, mille alusel õpperaamat kirjutatud. Kava

nõuded leiavad koolis kehastust ja teostamist õpperaamatute kaudu ja kõik oleneb sest, missugusel kujul nende autorid prepareerivad nad kooli tarvis. Seepärast oleks minu arust ebaõige seletada või põhjendada kavade puudulikkusega õppetöö puudulikkust, või ümberpöörduvalt, loota kavade parandamisest tõusu ja paranemist ka õppetöös. Kõik süüd kavade selga laduda oleks sama hea, kui igas raudtee õnnetuses süüdistada roopaseadjat. . . .

Kuid nüüd aine juure.

Senised ametlikud hariduseministeeriumi matemaatika kavad on kaotanud maksvuse käesoleva õppeaasta kohta. Koolidele kättesaadatud raamkavad helistavad neile tugevasti surmakella. Meil ei ole palju põhjust neid leinata. Selle asemel tuleb meil kogu oma tähelepanu pöörda Eesti Matemaatika Õpetamise Komisjoni (lühidalt MÖK'i) algkooli matemaatika õppekava projektile¹⁾, mille mõju on raamkava juures väga tunduv, otse käega katsutav ja millel seepärast on suured eeldused muutuda ametlikuks matemaatika kavaks.

Vaatame, mille poolest see kava erineb vanast, missugused oleksid tema hüved ja puudused.

Kava projekt koosneb kolmest peaosast: 1) üldised juhtmõtted, 2) algkooli matemaatika õppekava ja 3) seletuskiri matemaatika õppekava juure.

Üldiste juhtmõtete loetelust (neid on ainult 15) võiksid jääda minu arvates mõned ära, kuna nad sisaldavad üldiselt tunnustatud ja endastmõistetavaid tõdesid. Niisugused on näiteks Nr. 1 — matemaatika õpetamine algkoolis ei tohi endale seada algkooli üld eesmärgist kõrgemale ulatuvaid või temast erinevaid sihte — ja Nr. 3 — algkooli matemaatika õppekava vastaku, nii oma tervikus kui ka üksikuis osades, algkooli ülesandele ja eesmärgile. On ju vastuvaidlemata õige ja arusaadav, et algkool ei tohi, näiteks, seada endale kesk- või ülikoolile omaseid sihte või ülesandeid.

¹⁾ Matemaatika Õpetamise Komisjoni kirjasutus ja toimetused I, Tartus, 1925.

¹⁾ Mais 1926.

Mõned juhtmõtted kutsuvad vastu vaidlema, näiteks Nr. 13 — Kava olgu meetodiliselt võimalikult survevaba. Kava on ju osa metoodikast, seega ise metoodika, kuna ta lahendab küsimust, mida käsitella koolis õppeaine alalt ja missuguses ulatuses teha seda (kava määrab kindlaks õppeaine materiaalse sihi). Võimatu oleks aga nõuda — metoodika olgu „meetodiliselt survevaba“. Kuid, võib olla on see juhtlause toodud ses mõttes — kava ärgu puudutagu küsimusi, mis ühenduses õppeaine formaalse sihiga (küsimusega *kuidas* käsitella ainet). Ses mõttes võiks küll kava olla „meetodiliselt survevaba“. Allpool näeme aga, et kava autorid ei pea mitte igalpool oma juhtlausest kinni, vaid siin ja seal üksikute teemide loetusel katsuvad määrata ka nende käsitluseviisi.

Teised juhtlauseid, ühes neist tuleatud järeldustega, on asjalikud, kõigiti otstarbekohased ja õiged. Eriti alla kriipsutada nende reastuleksid: 6.-matemaatika kursuse palad vastaku igal astmel õpilase vanusele, tema arenemisjärgule, tajumis- ning taipamisvõimele ja 9.-algkooli matemaatika õppekava korralduse aluseks olgu matemaatilise mõtlemise arenemisjärgud. Mõlemad väljendavad õieti üht ja sama mõtet — kava arvestagu esimeses joones last ja tema võimisi („Vom Kinde aus“). See nõue on õige ja tarvilik, ning rõhutades teda kava autorid seisavad täiesti uuema aja pedagoogiliste nõuete tasapinnal. Neist põhilauseist autorid järeldavad täie õigusega: algkoolis ei tohi nõuda geomeetria deduktiivset käsitlemist ja geomeetria süsteemipärast ülesehitamist. Siin ei tohi käsitella geomeetrilisi kohti ja Cavalier'i printsipi. „Algkoolis võib geomeetria käsitella ainult katse- ja vaatluseteadusena“.

Mõned põhilauseid vajaksid ümberhindamist vastavalt vahepeal muutunud või kergesti muutuda võivatele asjaoludele. Näiteks 5-lause, milles kõneldakse vajadusest kohandada kava meil praeguse sundusliku neljaaastase algkooli nõuetele. Viimane on meie kooli-elus ajutine nähe. Meie kool areneb kuueaastase sundusliku algkooli suunas, ja paljudes kohtades omavalitsused ongi

juba viienda õppeaasta tõmmanud sundusliku alghariduse piirkonda.

Äga nüüd kava enda ja tema seletuskirja juure.

See algab, nagu see ka loomulik, algkooli matemaatika õpetamise eesmärgi määramisega. See on 1) arendada arusaamist arvulistest vahekordadest meid ümbritsevas elus; 2) kätte harjutada kindel operatsioonide oskus; 3) tutvustada tähtsamate geomeetriliste omadustega ja 4) arendada ruumilise kujutlemise võimet.

Sihtide määramine ei paku midagi uut. Juba alates matemaatika metoodika algpäevilt on nõutud ikka ja ikka: matemaatika õpetagu lapse mõtlema ja varustagu tema elus tarvisminevate teadmistega ja oskustega. Samu nõudeid väljendab ka MÖK'i kava, kuigi teiste sõnadega. Huvitav on siiski märkida, et kava projekti autorid on võtnud matemaatika õppesihiks kindla operatsioonide oskuse omandamise, ehk nagu öeldakse seletuskirjas, et matemaatika õpetaks „kavakindla harjutamise teel kiiresti ja vigadeta arutama“. Huvitav sellepärast, et üks proekti autoreist¹⁾ asub ses küsimuses koguni vastupidisel seisukohal. Ta kirjutab: „Matemaatika hooleks on jäänud arendada lapse vaimuvõimeid nägema ning õieti hindama teda ümbritsevate asjade ja elunähtuste kvantitatiivseid, s. o. arvulisi omadusi ja suhteid. Igasugused tehnilised oskused ja mehaanilised võtted omandatakse sealjuures *kõrvalsaadustena* palju vähema aja- ja jõukuluga kui enne“. Viimane arvamine on läbi ja läbi ekslik. Tegelik elu õpetab, et otse selle vastu, tehniline operatsioonide oskus omandatakse suure töö ja vaevaga ja kavakindla harjutamisega, mitte kunagi äga kõrvalsaadusena. Sellepärast on oskusliku külje rõhutamine kavas eriliselt vajaduslik ja tänuväärne asi. See võib tuua ainult kasu ja aidada parandada meie praegust otse haiglaselt nõrka oskuslikku külge matemaatika käsitluses.

Kava ise erineb põhjalikult vanast ministeeriumi kavast. Ta on viinud läbi selles põhjaliku puhastamistö. Lähtudes oma üldiseist juhtmõttest, kava

¹⁾ J. Kuulberg. Meetodilised näpunäited elavate arvude tarvitajale. Sissejuhatus.

projekt heidab armuheitmatult üle par-
da — mitmenimelised arvud, keeru-
lisema x -leidmise arvulisist võrrandest,
lihtsamad võrrandid ülesannete lahenda-
mise toeks — 4. kl. kavast; arvude
jagatavuse ja selle tunnused, arvude
algtegureiks lahutamise. arvude ü. k. s.
jagaja ja ü. k. v. jagatava, harilikkude
murdude süstemaatilise kursuse, küm-
nendmurdude muutmise lihtmurdudeks,
jätkulised kümnendmurrud ja ligikaud-
sed arvamisid — 5. kl. kavast; eluvõraste
ülesannete tüübid (keerulised ülesanded
võrdelisest jagamisest, liitkolmlause jne.),
ülesannete lahendamise üldisel kujul,
algebraaliste avalduste teisendamise, võr-
randid ühe ja kahe tundmatuga, deduktiiv-
se geomeetria ühes tema süsteemi-
pärase ülesehitamisega, geomeetrilised
kohad ühes nende tarvitamisega üles-
annete lahendamisel, Cavalieri seaduse.
Ühe sõnaga kava projekt kõrvaldab kand-
vama osa 4. klassi kursusest (mitme-
nimelised arvud) ja pea täiesti terve 5.
ja 6. algkooli-klassi kursuse.

Loomulikult tekivad tervete klasside
kavade ja teemide rühmade elimineeri-
mise tagajärjel tühjad kohad, augud.
Neid kava projekt katsub täita, paiguta-
des ümber ja rühmitades teisiti ülejäänud
materjali ning tuues juure uusi
teeme. Vaatleme ses mõttes algul arit-
meetika ning algebra ja lõpuks geomee-
tria kava.

Kahe alama klassi kavas läbiviidud
muudatused pole suured. Eriti väiksed
on nad teise klassi kavas, mis esineb
projektis pea ära kirjana vanast kavast.
(Kui mitte võtta arvesse geomeetria välja-
jätmist II klassi kavast, kuid sellest
eespool).

Esimese klassi kavas märkame siiski
ühe olulise tähtsusega muudatuse, mille
juures tuleb peatuda. Nimelt on esi-
mesest arvude kontsentrist (1—10) jäetud
välja n. n. teise-järgu tehted — korru-
tamine ja jagamine esinevad alles teises
kontsentris — kahekümne piires.¹⁾ Sellel,
pealtnäha väikesel ja süütul tehete üm-
berpaigutamisel on aga omad tähtsad
tagajärjed, nimelt meetodite suhtes.
Kui kava täita nii, nagu ta antud, tuleks
ja saaks käsitleda esimest kontsentrit

¹⁾ Kas ei sünni see mitte saksa meetodi-
kute, näit. Dr. Vilki — mõjul?

tehete meetodi järele. Oleks kõrvalda-
tud siin mõne teise meetodi tarvitamise
võimalus. Näiteks A. Grube monograa-
fia, millel aga suur poolehoid paljude
meetodikute, ka eesti omade juures. Juba
esimesel sammul projekti autorid pör-
kavad kokku oma 13 põhilausega: kava
olgu meetodiliselt survevaba! Kuidas on
ta seda, kui määratakse ette, missugust
meetodit pead sa tarvitama ses, meeto-
dite mõttes kõige segasemas ja vaielda-
tavamas arvude piirkonnas.

Hoopis vähema tähtsusega selle kõr-
val on, et I klassi kavast on jäetud välja
murrud $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ ja arvu tähendamine x -ga.
Tutvumine nende murdudega on kan-
tud üle II klassi, kuigi ka esimese klassi
õpilased saaksid neist lahedasti jagu.
 x -i väljajätmist tuleb aga täiesti pool-
dada: kogemused ja tähelepanekud näi-
tavad, et lastel algkooli alamal astmel
tõesti on raske x -i all näha üht või teist
arvu.

III ja IV kl. kavas kuuluvad —
ma vaatlen neid koos, kuna nad mood-
ustavad ühe terviku — tehted mistahes
suurusega arvudega ja kümnendmuru-
dega kuni 0,001-ni (mitmenimelistest
arvudest ei tehta rõõmustaval viisil üldse
juttu). Siia kuuluvad ka lihtmurrud:
2-, 3-, 4-, 5-, 6-, 8-, 12-, 16-tikud
(nad on kõik täpselt loeteldud). Lähtudes
n. n. spiraalmeetodist, mida iseloomus-
tab korduv matemaatiliste mõistete juure
tagasipöördumine, ja mida kava autorid
peavad otstarbekohasemaks sirgjooneli-
sest meetodist, on nad ülalnimetatud aine-
hulga nii ära jaotanud III ja IV klassi
vahel, et esimesse kuulub arvuväld, —
numeratsioon ja tehted kuni kümne-
tuhandeni, ning teise — kõik muu osa
sellest hulgast. Ma ei taha siin kõne-
lema hakata spiraalmeetodi vastu; ta
võib olla otstarbekohane ja hea, kuid
mõeldav oleks ülaltähendatud arvuväldi
käsitlemine ka sirgjoonelise meetodi järele.
— On väga küsitav, kas on mõtet hakata
lõhkuma kirjalikkude algoritmide vald-
konda kontsentriteks ülalkirjeldatud (või
mõnel teisel) viisil. Sest kui laps on
omandanud arvude ülesehitamise idee
kuni kümnetuhandeni, kui ta on tut-
tav liitühikutega 10, 100, 1000, 10000,
mis peaks olema siis takistuseks süsteemi
edasiarendamisel kõrgemate liitühe-

kute suunas. Või kui lapsed on omandanud tehete kirjalikud algoritmid kümnethandete piires [korrutamise kuni kolmekohase arvu korrutamiseni kahekohase arvuga ühes vastavate jagamisjuhtudega — 3. kl. kava], mis uudist pakuvad temale siis muud liitmis-, lahutamise-, korrutamise- ja jagamisjuhud. Algoritmide mõttes ei mingisugust¹⁾. Jällegi kipub „meetodiliselt survevaba“ kava hindama ja lahendama meetodilisi üksik- ja väieluseküsimusi!

Neljanda klassi kava sisaldab endas ka protsendiarvutuse ja kaks liiki selle arvutuse ülesandeist: protsendi leidmine antud arvust ja arvu leidmine antud protsendi kaudu. Kolmas liik protsendiarvutuse ülesandeist — protsentarvude suhtena — on paigutatud 5. klassi kavasse.

Niisuguse protsendiarvutuse paigutuse ja jaotuse vastu oleks mõndagi öelda. Kõigepealt see, et protsent on nüüd küll teem, mis juhtmõtte 11 järele, „peab leidma kestvat tähelepanu terve kursuse või tema suurema jao ulatusel, ja mida ei tule eriliselt siduda mõne üksiku klassi kavaga“. Kui on õige, et „protsent pole igapäevases elus mingi eriline võte vaid lihtsalt sajandik“, siis tuleb ja võib protsenti käsitleda igalpool, kus tegemist sajandikkudega (seega juba III kl.). Teiseks, ei saaks pidada otstarbekohaseks niisugust protsentülesannete laialipillutamist mitme klassi kavasse, nagu see sünnib projektis. Meie võime ja peamegi kõik protsendiarvutuse liigid võtma käsitlusele koos juba seks, et mitte lõhkuda seda arvutust kui tervikut.

Ei ole mingit olulist vahet lahendamiseviisides, näiteks, niisuguse kahe ülesande juures: 1) 50-st õpilasest klassis sai järgmisesse klassi 80%. Kui palju see on? ja 2) 50-st õpilasest viidi järgmisesse klassi 40. Mitu % see on? Sest lahendades esimest, laps liigub 100-ja juurest 50 juure (100 õpilase kohta tuleks 80 üleviidavat, 50 kohta aga pool sellest). Lahendades aga teist — 50-ne juurest 100 juure. (Kui 50-st viidi üle 40, siis sajast oleks saanud järgmisesse

klassi 2×40 seega 80). Tõelikult on viimane ülesanne kergemgi, kuna tema lahendamisel tuleb tarvitada kergemat tehet — korrutamist.

Kava järele aga kuulub esimene 4-sse klassi, teisega aga tuleb oodata, kuni laps on jõudnud 5-sse. Mistarvis peaks kava püüdma nii peenelt piirelda ja loetella teeme?

Nagu protsendiarvutuski, on killustatud ka lihtmurdude kursus 4. ja 5. klassi vahel: kaks esimest tehet murdudega esinevad 4., kaks viimast 5. klassis. Sel moel koormatakse aga nii-kuin-nii suur 4. kl. kava, kuna 5. kl. kavas võib märgata nagu materjali puudust. Lihtmurrud tuleksid koondada kogu nende kursuse ulatusel jälle 5. kl., nagu see oli vanas kavas.

5. klassi kavast leiame peale eelpool nimetatud teemide veel kaks lauset: aritmeetilisi tehteid valitsevate põhiseaduste rakendamine arvutamise lihtsustamiseks, ja harilikkude murdude väljendamine kümnendmurdukes. Õigusega on jäetud välja vastupidine harjutus — kümnendmurdude väljendamine lihtmurdukes kui mõttetu ja üleaarne.

Esimene lause on sisuliselt veidi ebamäärane ja segane. Ei saa hästi aru, missuguseist tehteid valitsevaist põhiseadusist on siin jutt. Kui formaalseist (kommutatiivsest, assotsiatiivsest jne.), siis peab näitama neid seal, kus kätte õpetatakse neil põhjenevad tehete algoritmid, s. o. 3. ja 4. kl.; kui aga arutamise lihtsustamis- ja lühendamisevõtteist, (Rechenvorteile), nagu lubavad oletada sõna „rakendamine arvutamise lihtsustamiseks“ siis tuleks käsitleda neid koos aritmeetiliste tehete resultaatide muutuvusega andmete muutumisel, saades viimastelt oma põhjenduse. See teoneks aga jällegi 4. kl., mille kavast leiame tehete resultaatide muutuvuse küsimuse. Kummagi oletusel ei tohiks jääda püsima see teem iseseisvana 5. kl. kavasse. Kuid mis jääks siis püsima sinna, kui võtta arvesse, et ka protsendiarvutusel pole seal õige koht, nagu näitasin eespool? Ainult lihtmurdude korrutamine ja jagamine ja nende väljendamine kümnendmurdukes. Kas pole see ikka natuke vähe terve pika aasta kohta?

¹⁾ Juhin sel puhul lugeja tähelepanu „Kasvatuse“ märtsikuu numbris s. a. J. U. sullest ilmunud MÖK'i kava arvustusele.

Lõppklassi aritmeetika kava vaadeldes kergivad keelele jällegi mitmed küsimused ja kahtlused. Mispärast on asetatud siia „arvude ruutimine ja kuupimine, ruut- ja kuupjuure määramine katsumise teel? (jällegi täpselt fikseeritud meetod!). Samal ajal aga leiame vastavad küsimused — ruudu pinna ja kuubi ruumi arvutamise 4. kl. kavast. Kuidas kava autorid kujutavad endile ette siis aritmeetika ja geomeetria fusiooni läbipõimumist üksteisega, kui nad eraldavad üksteisest aastatepikkuse vahega küsimused, kus aritmeetika ja geomeetria silmanähtavalt seisavad üksteisega kõrvuti, pakuvad üksteisele kätt. Ja ometi nad kirjutavad täie õigusega ja põhjendatult (seletuskiri, lkg. 18): „Pedagoogiliselt seisukohalt tuleks tõsiselt soovida, et mõlemad ainealad (s. o. aritmeetika ja geomeetria) nende käsitlusel teineteisega võimalikult läbi põimitaks. Säärasel ainealade ühiskäsitlemisel leiab aritmeetiline tõde omale elava tõlke näitlikus kujudevallas ja vaatlemise teel äratuntud ruumiline vahekord saab arvulise väljenduse“.¹⁾

Edasi esineb algebra niisuguste teemide näol: Täht arvu tähisena. Tähtavaldused ja nende numbrilised väärtused. Väärtuste tabelid.

Ja see on kõik, mis kava nõub algebra²⁾ alalt. Võrrandeist mitte sõnagi. Ja ometigi on just need algebra loomulik sisu ja tuum. Kui algebrat üldse tuua algkooli, siis peaks see sündima muu seas ka võrrandite näol. Siis mitmekesistaks algebra aritmetikat ja toetaks teda, näiteks algebraliste iseloomuga ülesannete lahendamise puhul. Ses mõttes pooldavad algebrat algkoolis mitmeki silmapaistvad meetodid — Heutschel, Kaselitz, Büttner, Zeissig.

Nii kirjutab esimene neist:

„Algebraliste harjutuste väärtus algkoolis seisab selles, et nad on 1) väga otstarbekohased mõttevõime harjutamise kaudu arendama rehkenduse õpetamise formaalset sihti ja 2) et nad neile enam-vähem omase mõistatusliku (Rätselhafte) elemendi abil lapsi väga huvitavad ja niiviisi kujunevad toiduks, mis mitte ei nõrgenda kõhtu vaid kõvendab teda“.

¹⁾ Juhin ka sel puhul tähelepanu eespool nimetatud J. U. sama kava projekti arvustusele.

Ja sellele lisab omapoolt juure Adolf Rude, kelle raamatust „Methodik des gesamten Volksschulunterrichts“ tsiteeritud eelpooltoodu: „On kahtlemata õige, et algebralistel ülesannetel puudub väärtus tegeliku elu nõuete seisukohalt. Selle järele ei kuuluks tema tingimata tarvilikkude algkooli ainete hulka. Sellest hoolimata soovitame meie algebra käsitlemist kõigis koolides, kus seda olud vähegi lubavad. Nagu kogemused näitavad, valmistavad algebralised ülesanded lastele palju rõõmu, kuna nad esinevad arvutuseliste mõistatuste näol. Siin ja seal arvatakse, nagu moodustaksid algebralised ülesanded isesuguse ülesannete tüübi, mis nende raskuse tõttu võivad tulla käsitlusele vast ainult kõrgemal astmel. See seisukoht on täiesti ekslik. Algebralised ülesanded on ainult isesugune ülesannete kuju, (Form) mille juure võime viia igasugused rehkenduse liigid kõigis klassides, alates esimesest ja lõpetades viimasega“).

Siia juure lisaks, et algebralisi ülesandeid selles mõttes (keerdülesandeid) suurel hulgal pakkusid meie vanemad meetodikud Kallas ja Kurrik. Ja nende tööd polnud halvad. Võiks isegi öelda, nad on ja jäävad kättesaamatuks eeskujuks praeguseaja meetodikuile.

Üldse aga seisab VI klassi aritmeetika kava ühes tema algebralise osaga suuruste olenevuse (funktsiooni) mõiste arenemise teenistuses, nagu see on ka tähendatud selle klassi õppesihiti määravas lauses — suuruste olenevuse mõtte arendamine. Vastavalt sellele õppesihile on valitud ka palad selle klassi tarvis, nagu: statistiliste andmete diagrammid, võrdeline ja pöördvõrdeline olenevus, geomeetrilised teemid. Muidugi ei tohi teha nüüd sellest järeldust, nagu tuleks suuruste olenevuse mõistet arendada ainult VI klassis ja eespool temaga üldse mitte tegemist teha. Õige seisukoht ses küsimuses on väljendatud vana kava seletuskirja lõpplauses: „*Uheski* klassis ei tohi ununeda matemaatiline põhiprintsiip — funktsionaalsus, ning käsitluses — töö ja graafiline kujutamismeetod“.

(Järgneb).

²⁾ A. Rude, Methodik des gesamten Volksschulunterrichts, II Band, XVIII Algebratische Aufgaben S. 385.

Kirjanduse arvustusi.

E. Asson — Uus aeg.

V. Orav.

Juba sügissemestriks 1925 a. „Noor-Eesti“ kirjastuselt lubatud *E. Assoni* „Uus aeg“ hakkas viimaks ometi vihu-kaupa ilmuma: kevadsemestril 1926 a. ilmus I vihik ja sügissemestriks 1926 — II vihik.

Kuna raamatul puudub eessõna (ka järelsõna), kus autor selgitaks omi didaktilis-meetodilisi põhimõtteid ja vaateid ajaloo õpetamise kohta keskkooli lõppklassides, siis nähtavasti eelolevas õppe-raamatus ei taheta uusi teid otsida vastavalt töökooli ja moodsa vaateõpetuse printsiipidele, vaid tammutakse vana tuttavat, šabloonilist rada. Ja nii ta ka on.

Võrreldes *E. A.* „Uut aega“ sama autori „Vana-“ ja „Keskajaga“, peab kohe tunnustama, et viimased osutuvad parematena, aga ometi on keskkoolide lõppklasside õpilased teadlikumad ja nõudlikumad nii õpperaamatu keele kui sisu suhtes.

Keeleliselt veel võib leppida *E. A.* õpperaamatuga, kuigi siin tulevad ette mõned lubamatud keele- ja stiilivead, aga iseäranis palju jätab soovida raamatu sisuline külg, aine teaduslik (käesoleval juhtumisel ebateaduslik) käsitlus.

Keele- ja stiilivigadest toon mõned näited. Autor kirjutab *Huss* ja *Hoffmann* (v. lhk. 4 ja 20) pro *Hus* ja *Hofman*; *sai valitud* (lhk. 11) pro *valiti*; ühes liitlauseks kaks korda *siis* (lhk. 12), milledest esimene on üleliigne; *Preisi ordo* (lhk. 19), aga *jesuiitide ordu* (lhk. 26); *missionäär* (lhk. 27) pro *misjonär*; selle katastroofi järele *kutsus kuningas ära Alba* (lhk. 33) pro *kuningas kutsus Alba ära*; vrld. ka laused lhk. 32, 47 j. t. Kohati aga autori stiil muutub lopsakaks ja plastiliseks. „Maximilian oli silmad sulenud igavesele unele“ (lhk. 11) pro *Max. suri*, ehk: „Orduriigi seisukord oli raskem kui raske“ (lhk. 72) pro *raske* (ka *üliraske*); vrld. ka lhk. 43 j. t.

Sisult on *E. A.* „Uus aeg“ jaotatud šabloonilisteks tüpoloogilisteks peatükideks: I. Reformatsioon. II. Katoliiklik reaktsioon. IV. Absolutism. V. Mõtte-teaduse aastasada. VI. Suur prantsuse revolutsioon. Kuid autor, tahes olla teistest algupärasem, leiab veel mõned tüpoloogilised kursused (rsp. peatükid): III. Ordu valitsuse lõpp Liivimaal ja VII. Rootsi aeg ja vene aja algus Eestis. Originaalsus peegeldub ka selles, et reformatsioonist jutustatakse kohati peatükis katoliiklikust reaktsioonist ja — ümberpöördu.

Headest külgedest raamatu sisus tuleks mainida autori püüet valgustada ajaloolist rahvaste arenemiskäiku *igakülgse*lt, mitte üksi puhtpoliitiliselt, vaid ka majanduslikult ja kultuurajalooliselt (vrld. §§ 17, 23, 31, 46, 63–66, 81, 100, 118–119 j. m. t.).

Kahjuks ei saa aga kõiki autori väiteid õigeaks pidada.

Kuna *E. A.* „Uus aeg“ on loomulikuks jätkuks sama autori „Keskajale“, sest mitmel puhul juhitakse lugeja tähelepanu „Uuest ajast“ „Keskaja“ õpperaamatu juure, siis ei ole imeks panna, et „Uues ajas“ jutustus algab järsult peale *reformatsiooniga*, nagu sellekohane pealkiri kinnitab (lhk. 3), kuid reformatsiooni asemel autor jälgib huvi tekkimist Itaalia vastu ja poliitilise tasakaalu ideed. Tasakaalu idee on minu arvates kunstlik leidus, mis kunstlikult viidud minevikku, nii et *E. A.* väited selle idee poolt kõnelevad õieti autori vastu (vrld. lhk. 4): prantslaste ja hispaanlaste tung Itaaliasse ei olnud tingitud sugugi *tasakaalust*, vaid soovivast *ülekaalust* (vrld. ka *Dr. v. Bezold — Gesch. d. deutschen Reformation, Berlin 1890, S. 51 ff.*).

Samas esimeses peatükis reformatsioonist muuseas tembeldatakse kesk-aeg *pimeduse* ajaks teadmata või unustades kõrge araabia ja omapärase bütsantsi kultuuri, mis mõjul oli ka Lääne-Euroopas, kus samati püsis veel rooma kultuur roomastatud rahvaste ja nende

järeltulijate juures. Ka teab autor isegi keskaegse Itaalia *rikkast kultuurist* (sic!), mis „tõmbas oma pääle nende (s. o. riikide valitsejate) huvid“ (lhk. 3).

Leonardo de Vinci, Michel Angelo, Rafael'i j. t. „vaim ei allunud katoliku kiriku pimestavale (?) mõjule“ (lhk. 3). Kuid tuletagem meele, kelle teenistuses olid mainitud isikud, kelle tellimisi nad täitsid: kas mitte katoliku kiriku ja selle pea — Rooma paavsti (vt. *Лависс и Рамбо* — *Всеобщая история* т. IV, стр. 252, 254 j. t.; vrdl. ka *Dr. Fr. v. Bezold* — *Reform.*, S. 199)? Kui *E. A.* katoliku kiriku *pimestavale* mõjule vastandina mõtleb sama kiriku *valgustavat* mõju ja esimest eitab ning teist jaatab renaissance-aja suurmeistrite juures, siis on tal sula õigus.

„Uue aja“ autor *E. A.* arvab, et *Itaalia* oli see maa, mis „tõi ilma esimesed uued inimesed, kelle vaim ei allunud katoliku kiriku pimestavale mõjule“ (lhk. 3), kuid samanimeline „Keskaja“ autor tunneb ju ometi valduslasi ja albigenlasi, husiite ja lollardeid, keda kuidagi ei saa itaallasteks pidada (vrdl. *E. Asson* — *Keskaeg*, II trükk, lhk 96, 136; vrdl. ka *Bezold*, op. cit., p. 199), kes aga siiski olid esimestest *esimesed* uued inimesed, kelle vaim jne.

E. A. arvates „keskajal ei saanud Lääne-Euroopas olla rahvusvahelisi kokkupõrkeid; suured, riikidevahelised sõjad võisid tekkida ainult . . . uue aja lävel“ (lhk. 3). Kuigi autor jätab ütlemata, mis ajast tema uut aega arvab ja kui veniv mõiste on „uue aja läve“, siiski kuuleme sama autori raamutus, mille pealkiri on „*Keskaeg*“, sarnastest suurtest rahvusvahelistest kokkupõrgetest, nagu seda olid ristisõjad, saja-aastane sõda.

Ajalooliste isikute karakteristikad on autoril enam õnnestunud peatükis suurest prantsuse revolutsioonist, kuna teisel nad on väga puudulikud või ühekülgsed: François I on „noor, ilus ja julge“ (lhk. 4), Karl V on „väike ja kidur“ (lhk. 11; vrdl. ib. Karl V pilt!), „tuge“ Alba, „aus krahv“ Egmont (lhk. 33) jne. Kus on medaljongi teine külg?

Erasmi „Halpuse ülistus“ on puudulikult refereeritud, sest selles satüüris

humanist ei pilka üksi vaimulikku seisust (vt. lhk. 5), vaid ka teisi.

Martin Lutheri elulugu (lhk. 9) ja karakteristik *ei vasta tõelikkusele* (vrdl. *Bezold*, op. cit., p. 244 seqq.; ka *Lavissee et Rambaud*, t. IV, 405–6); Lutheri kloostril elust kõneldakse kahtlevas kõneviisis; ühede ja samade sõnadega, ühes ja samas ulatuses jutustatakse M. Lutherist, nii algkooli kui keskkooli õpilasele (vrdl. *E. Asson* „Üldine ajalugu algkoolidele“ I–II vihk, lhk. 180 j. j.).

Usupuhastuse põhjuste hulgas ei ole nimetatud katoliku kiriku väärdõpetusi, evangeeliumist kõrvalekaldumisi.

Lutheri õpetusest refereerides ei mainita reformaatori seisukohta transsubstantsiatsiooni küsimuses (lhk. 15). Seda ei selgita ka teiskordne sõnavõtmine Lutheri õpetusest (vt. lhk. 18).

E. A. eksikombel leiab, et Melanchtoni usutunnistuses (1530) „olid selgesti ära näidatud lahkumineku uue õpetuse ja katoliku õpetuse vahel“ (lhk. 15; vrdl. *Bezold*, op. cit., p. 619–620; ka *Lavissee et Rambaud*, t. IV, 418–419).

Kuidas võisid 1525. aasta sündmused esile manada 1523–24 (või isegi varasemad) liikumised, see jääb küll „Uue aja“ autori saladuseks. Ta ütleb, et Preisi „ordo maade sekulariseerimisega (1525. a.) kuulutati Preisias maksvaks luteri usk. Usupuhastuse läbiviimine Preisias lähendas Balti rannamaid reformatsioonile; järgnes varssi (nüü siis 1525. või järgmistel a. a.? V. O.) reformatsiooni läbiviimine meie kodumaal, Taanis ja Rootsis“ (lhk. 19). Kuid samal leheküljel kuuleme, et „riialastele uut õpetust kuulutama tuli Knopken a. 1521 (sic!)“ ja järgmisel (20) leheküljel: „Tallinnas hakkas a. 1524 uut usku kuulutama Joh. Lange. . . Samal 1524. a. algas usupuhastuslik liikumine Tartus“ (vrdl. ka *Dr. Leonid Arbusov* — *Die Einführung der Reformation in Liv-, Est- und Kurland, Leipzig 1921*).

Leonid Arbusovi kapitaalset uurimusest usupuhastuse kohta meie kodumaal „Uue aja“ autor kuuleks ka, mis aastal õieti algas usupuhastus Tallinnas ja kui „rahuliselt“ ta siin arenes.

E. A. — I on teada mingisugune religiooniline baromeeter reformaatorite temperamentide gradueerimiseks: Knopken

on „tagasihoidlik“, Tegetmeyer temast „käredam“, aga „Hoffmanniga võrreldes tagasihoidlikum“, kuna Hofman ise oli „ägeda vaimuga“ (lhk. 19—20).

Usupuhastuse käik Taanis nõuab ka revideerimist (vrld. *A. H. Геделинд* — Ист. Дании, lhk. 127—133; *Лависс и Рамбо*, т. IV, стр. 610; *Н. И. Карцев* — Ист. Зап. Евр. т. II, стр. 182).

Ignatius Loyolast (nagu varem M. Lutherist) E. A. kirjutab (lhk. 26) ilma vajaduseta kord kindlas, kord kahtlevas kõneviisis (ka seal, kus midagi kahelda ei ole).

Ekslik on arvata, nagu oleksid esimesed ajalehed pärit Hollandist (lhk. 37).

Inglismaa XVI a. s. ei olnud „ainuke maa, kus töölisküsimusega tegemist tehti“ (lhk. 42; vrld. *Lavisse et Rambaud*, t. V, p. 311 seqq).

Ei ole õige, et „seisuste kogud polnud 1484. a. saadik (kuni 1560. a.) koos käinud“ (lhk. 45; vrld. *N. J. Karejev*, II, 391).

Autonoomne prantsuse kuningate (Henri II ja Henri IV) naised ära vahetanud, kui ütleb, et „L'Hopital'i pealekäimisel laskis Maria Medici (peaks olema: Katarina Medici. V. O.) need (s. o. seisuste kogud) Orleans'i kokku tulla“ (lhk. 45).

Henri III ei olnud „ühtlasi Poolamaa (ja Prantsusmaa. V. O.) kuningas“ (lhk. 47), kuigi ta seda oleks võinud olla, vaid Poolast põgenenud ja sellega poola troonist loobunud astus Henri III prantsuse troonile, kuna poolakad uue kuninga valisid (lhk. 48).

„Ühinenud (1569. a.) poola-leedu riigis ei olnud kuninga võim enam päritav, vaid valitav“ — nii arvab E. A. (lhk. 48) kuid kuninga võim oli valitav ka varem, kuigi 1386. a. saadik kuni 1548. a. valik langes alati ühe ja sama dünastia (Jagello) peale (vrld. *Влад. Грабеньский* — Ист. польскаго народа, СПб. 1910, стр. 72—106).

Liivimaa asub E. A. arvates Venemaast idapool (lhk. 64 kahel korral)!

Arvustades Balthasar Russovi kroonika liialdusi E. A. satub ise samaladilistesse äärmustesse: Fürstenberg on ainuke (!) aus, otsekohene jne. isik, äraandjaid on lugematu hulk, ühtki tõsist patriooti polnud Liivimaal jne. (lhk. 68).

Kuna E. A. „Uues ajas“ on jutt „praegusest Eestimaast“ (!) ja „praegusest Liivimaast“ sarnases mõttes, nagu neid maid tunti 10 aastat tagasi, siis võib arvata, et autori käsikiri „Uus aeg“ oli juba kümme aastat tagasi valmis ja alles 1926 a. parandamatult trükkis lasti (resp. kirjastaja leidis).

Henri IV valitseb kord 1593—1610 a. (lhk. 78), kord 1594—1610 (lhk. 47).

Laud ei hukatud mitte „mõne kuu (vaid mõne aasta — V. O.) pärast peale Straffordi surma (lhk. 92).

Albrecht „viis ristiusu (?) läbi“ (lhk. 99) Preisimaal, kuid autor unustab, mis ta eelmisel (98) leheküljel räägib: seal kuuleme, et juba 300 enne Albrechti Teutooni ordu „sundis preislasi vastu võtma ristiusku“.

Vene valitsejate Mihail ja Aleksei Romanovite valitsuseaastad (1613—1648 ja 1648—1676) ei vasta tõeludele.

„Kahvatult“ (?) olevat möödunud Anna ja Elisabeti valitsus Venes (lhk. 115). Muidugi, kui 17.000 vitsahoopi talupojale anda (lhk. 116), siis kahvatab nii andja kui saaja.

Võimatu on ajakirja kitsastes raamidest peatuda kõigi nende komistuste, arusaamatuste ja vigade juures, mis E. Assoni „Uues Ajas“ ette tulevad. Arvan, et ülaltoodu küllalt selgesti kõneleb käesoleva raamatu sisu ebateaduslikkusest, mispärast teda õpperaamatuna soovitada kuidagi ei saa, kuigi „Noor Eesti“ kirjastus seda lootis (ja loodab?).

Pealegi puuduvad raamatus ajaloo-kaardid, mis aitaksid teksti selgitada. Illustratsioonideks on võetud keisrite, kuningate ja ministrite (ka mõne õpetlase) näopildid; asjata otsiksime sealt talupoegi või käsitöölisi. Raamatu kiri (trükk) on peenike ja tihedates ridades, mis rikub silmi. Hind 250 marka köitmatult ei ole kallis.

Ed. Tennmanni usuõpetuse lugemikud.

F. Jürgenson. (Järg).

Kui nüüd edasi minna materjali juure, mis arutava ning seletava sisuga, materjali juure, mis pühendatud teatud küsimuste selgitusele kas või alates

kohe esimese palaga I jaos — „Rõõm“ — siis peab küll ütlema, et vaatamata mõtete ning materjali rohkusele, mis leidub just neis osades, on nad sisult ja vormilt tihtipeale raskepärased, seepärast mitte küllalt lastepärased. Juba rõõmu mõõtmise aastatega, nagu see sünnib esimeses tükis, ei saa olla eriti lastele päris selge ning läbipaistev.

Või sarnased küsimused, nagu II jaos tükis „Tüli“: „Kas on üldse võimalik mõista õigust, kui ei ole armastust? Kas saab õiglane olla ilma armastuseta?“

Tahaks küsida, kas laps saab tõesti vastata neile küsimusile. Ja sarnaseid küsimusi, sarnaseid targutusi tohiks olla rohkem! On aga ka kenu, ilusaid. Väga ilus on näiteks III jaos „Igavese aja“ mõiste selgitamine pildiga kotkast, kes iga tuhande aasta tagant kord ära viis veetilga ookeanist, seni kui ta oli tühi. Igavesest ajast oli aga möödunud ainult üks silmapilk.

Äpardunuks tuleb lugeda I jaos pala „Kuidas ennast kasvatada“; sarnane vooruste ning ebavooruste märkimine värviliste ruutudega kaustikusse, teeb tõsisest asjast lihtsalt mänguasja. Siis juba soovitamav päevaraamatuid pidamine, mida aga ei tahaks lastele ja eriti nii noortele ka soovitada, viib neid reflekteerimisele.

Palas „Sõbrad“ (I jaos) on lause: „Oleksid neil puul ja põõsail silmad ja kõrvad, käed ja jalad, oleks loomadel mõistus ja südametunnistus nagu inimestel“ — arusaamatu ning ilma aluseta.

Palas „Kartus või häbi“, sellesamas jaos, kus mõttekäik osalt keeruline, leidub peale selle päris ebapsühholoogiline seletus „punastamise“ nähtuse kohta, nagu oleks see ikka ühenduses halva südametunnistusega.

III jao lõpul autor toob näite, kuidas süvendada ja kindlustada analüüsi ning sünteesi teel lugudes peituvate usulis-kõlbliste põhimõtete omandamist. Kui ka vast analüüsis toodud küsimised kõik pole just üsna õnnelikud — mõned liiga rasked, teised liiga kerged — siiski tuleb pidada väärtuslikkudeks autori siin antud näpunäiteid ka teiste lugude kasutamiste ning läbitöötamise suhtes.

IV jao viimane pool on pea tervelt pühendatud kristliku usutunnistuse ja ja tema üksikute mõistete selgitamisele. Ka siin on jällegi tegemist katsega „uue joone peal“. Kui kätte võtta mõned endise aja katekismuse raamatud, siis kannab siin kõik puht-dogmaatilis-formaalset laadi. Üksikuid näiteid selgitatakse küll, kuid selgitatakse neid teiste mõistete abil, pühakirja salmide ning sõnade abil ainult, elust endast hoolitatakse vähe.

Mis Tennmanni seletusi iseloomustab, see on just tugev püüd elulikkuse järele. Usumõisteid püütakse selgitada elu seisukohalt, psühholoogiliselt. Sellepärast ka selles osas hulk näiteid elust, kusjuures aga ei puudu vastavad näited ja kohad pühakirjast.

Huvitav on Tennmanni juures see, et kuna tema käskude juures ette ei näe süsteemi ja süstemaatilist käsitlusviisi, käsud esinevad ühenduses vastavate lugudega — II jaos, on ette nähtud usutunnistuse iseseisev käsitlus. Kuid see on küll tingitud lihtsalt õppekavast ning aine iseloomust: õppekava näeb ette usutunnistuse käsitluse IV klassis, aine aga on sarnane, et ta koguulatuses ei mahu IV klassis käsitlusele tulevate lugude sekka, kuna seda aga käskudega palju hõlpsamini võib teha, — aine on siin painduvam.

Mis nüüd puutub Tennmanni käsitluse ning seletuste üksikasjadesse, siis rikub tema küll interkonfessionaalsuse põhimõtet seega, et ta toob Martin Lutheri seletusi üksikute peatükkide kohta. Kuid viga paraneb seetõttu, et Tennmann käib ka siin elulist rada, et ta eriti tahab näidata, kuidas need seletused on tekkinud, kuidas Luther nad õieti on kirjutanud oma perele ning lastele (vaata peatükk: „Usutunnistuse sõnad“).

Mõnel Tennmanni seletusel puudub selge ühendav mõte, näiteks tükil „Usutunnistamine“; mõni mõiste jääb segaseks, nagu „orjuse“ mõiste tükis „Lunastamine“. Dogmaatilisel tuleks tähendada, et Tennmann oma seletustes rõhutab liiga ühekülgselt armastuse mõistet, kuna „pühaduse“ ning „pühituse“ mõiste kipub jääma kõrvale.

Hea oleks vast olnud, kui Tennmann ka pealkirjade formuleerimises oleks olnud elulisem, selle asemel, et tarvitada ainult katekismuse mõisteid, nagu „loomine“, „lunastamine“, „kutsumine“ jne.

Jääb üle veel rääkida salmidest ja lauludest, piltidest j. n. e. Salmid esinevad lugude kokkuvõtteinä, igatahes ühenduses lugudega. See on meetodiliselt. Sarnaseina kokkuvõtteinä, esinevad ka muud laused, kas autori enese formuleeritud või vanasõnad, katekismuse käsud j. n. e. Nende lausete ning kokkuvõtete kohta autor ütleb ise oma II jao eessõnas: „Ärgu... mõistetagu... kokkuvõtteinä mitte kui uusi dogmasid, vaid kui näitlikke töösaadusi, mida elava kahekõne tagajärjel muidugi ka teisiti võib formuleerida ja mille kõrval ka teisi osatõdesid võib fikseerida ja kriidiga tahvlile kirjutada“.

Nagu näha on siin autori poolt jäetud vabadus, mis on õige. Soovitav oleks olnud vast siiski, kui autor oleks püüdnud omade formuleeritud kokkuvõtete kõrval, mis mõnikord rasked ja kuivad, tuua suuremal arvul vanu klassilisi kõnekäände, eriti ilusate piiblisalmide näol, mis tõesti väärivad jäädvustamist mälus.

Edasi laulud. Peab ütlema, et see osa on üks ebaõnnestunumaist Tennmanni teoses.

Kõigepealt tekib kohe küsimus, mis pärast on autor just selles osas õppekava nii vähe silmas pidanud. Ja ometi on laulude valik õppekavas võrdlemisi õnnelik, niihästi sisult kui ka viisidelt, peale selle on siin ka peetud silmas interkonfessionaalsuse põhimõtet.

Õppekava näeb ju küll ette võimaluse valida ka teisi laule, kuid siis vastaku nemad õppekava näiteile, olgu ennem paremad kui halvemad.

Tennmanni laulud on nüüd igatahes halvemad, juba selle poolest, et nad on sagedasti liiga rasked, rasked just lastele, sisult ja viisilt.

Vabandavaks põhjuseks võiks olla see, et laulud, nagu salmid ja muud kokkuvõtteinä, esinevad teatud orgaanilises ühenduses lugudega. Ja raske oli vast igakord siduda õppekava laule lugudega. Kuid raskus ei tähenda veel võimatust. Siis valitagu teinekord kas

või lugu laulu järele, aga ärgu jäetagu kasutamata ilusaid lastepäraseid laule ja ärgu asendatagu neid teiste — nõrgematega.

Ka peab tähendama, et laul võib väga hästi esineda ka iseseisva palana lugemikus, kui see ei lähe teisiti. Veel peab ütlema, et Tennmanni lugemikud on võrdlemisi vaesed lauludest, mis eriti maksab I ja II jao kohta. Ja ometigi oleks laul just siin nii tähtis tegur.

Puuduseks on ka see, et laulud ei ole nimetatud sisukorras.

Piltide juure minnes tuleb meeles, et just nende kohta on sagedasti olnud kuulda rahulolematust. Küll sellepärast, et nad lähevad stiilis tuntavalt lahku kõigest sellest, mis muidu harjutud nägema piiblitugude-raamatuis.

Võib olla, et pildid on tõesti osalt liialdatud, iseäranis, mis puutub nägude joonistussisse. „Oi, missugune inetu nägu!“, ütles kord väikene 5-aastane poiss I jao esimest pilti — poisinägu — nähes.

Mõnest ebaõnnestunud illustratsioonist on olnud juba jutt — Potivari naisest j. n. e. Siia, tähendab ebaõnnestunud illustratsioonide hulka, tuleb lugeda ka Jumala kujutust III jao 7. leheküljel — „Looja löi maailma — inimestele elu-asemeks“, mis leidub ka I jao kaanel: ikka see vana iganenud võte — Jumalat kujutada vana mehena valge pika habemega. Ei, jäägu ära see kui ka kõik sarnased kujutised!

Üldiselt peab aga ütlema Viiraldi piltide kohta, et nad ei ole sugugi nii halvad — ja mida enam harjud nendega, seda enam hakkavad meeldima. Neis piltides on märgata tõesti andekust, originaliteeti, nendes on elu, liikumist. Ja mis puutub eriti piltidesse Jeesuse elust, siis leidub nende hulgas õige palju häid, isegi mõnd harulduselt kordaläinut, näit. I jaos lehekülj 93. pilt „Rong liikus halastamata edasi — surnuaia poole“ j. n. e.

Sellega võiks piirduda, kui mitte veel tähendada, et oma raamatute eessõnades, mis pühendatud usuõpetajale, autor jagab meetodilisi näpunäiteid, mis küll lühikesed, kuid värsked ja annavad tunnistust pedagoogiliselt tervitatavast vaimust.

Muidu, nagu selgus, on raamatuil ka omad puudused, millistele just ka eelolevatel ridadel tuli juhtida tähelepanu, ja puuduste arv — ta tõuseks küll, kui üksikasjalisemalt tungida ja süveneda raamatute üksikosadesse, eriti üksiklugudesse. Kuid see viiks liiga kaugele.

Kokku võttes võib siiski öelda, et vaatamata kõikidele puudustele, meil siin on ometigi tegemist rõõmustava ning tänuväärts katsega anda ja pakkuda mindagi uut vastavalt uutele oludele.

Ja niikaua, kui meil sellel alal ei ole ilmunud paremat — tõsine võistleja näib tõusvat Tennmanni raamatuile küll Köpp-Järve raamatus — võib soovitada koolidele Tennmanni raamatuid, kuid mitte õpperaamatuina, ka mitte klassilugemikkudena, vähemalt I ja II jagu mitte, vaid enam käsiraamatuina õpetajaile, kust nad võivad leida materjali.

Ja ka viimastele enam äratuse, ergutuse mõttes.

Tennmanni raamatud ei tohi igatahes saada mingisugusiks normaalraamatuiks meil usuõpetuse alal. Seks ei näi töö olevat siiski mitte küllalt küps. Iseseisev töö ja otsimine, põhjalik allikate kasutamine tunni vastu valmistuva õpetaja poolt ei ole saanud ülearuseks Tennmanni raamatute ilmumisega. (Lõpp).

J. Köpp ja J. Järve. Usuõpetuse lugemik algkoolidele I õppeaasta

Tartu, 1924. F. Jürgenson.

Varssi pärast seda kui E. Tennmanni sulest hakkasid ilmuma tema „Usuõpetuse lugemikud“, ilmus sarnane lugemik ka J. Köpu ja J. Järve poolt, „Postimehe“ kirjastusel, ja nimelt on lugemik Tartu ülikooli tegeliku usuteaduse professor J. Köpu toimetatud ning Laiuse õpetaja J. Järve kokku seatud. Tööjao-tuse kohta ütleb toimetaja tema poolt kirjutatud eessõna lõpul: „... olgu tähendatud, et lugemiku materjali väljavalik ja sõnastus kokkuseadja töö on, kuna nende ridade kirjutaja juhtmõtete selgitamises ja materjali üldises redigeerimises kaastegev on olnud“.

Ilmunud on lugemik ainult I õppeaastale, nägusas välimuses, kunstnik R. Kiviti illustatsiooniga, 111 lehekülge suur.

Raamat tahab olla kokku seatud hariduseministeeriumi uue programmi järele — ja on seda ka tõepoolest, nagu see juba selgub pealiskaudselt tutvumisest sisukorraga: on raamatus sissejuhatuseks palad, mis keerlevad rõõmu ja kurbuse, südametunnistuse, Jumala, kui vägeva Looja, Kaitsja ja armulise Isa ümber; on edasi Jeesuse lood, mis nähtud ette kavas — mõne erandiga; järgnevad jutustused ja palad, mis iseloomustavad vahekorda laste ja vanemate vahel, vahekorda teiste inimestega, loodusega j. n. e., kusjuures on suuremalt jaolt võetud kavas toodud näiteid. Ühe-sõnaga — kõikide kavas ettenähtud üksikosade kohta võib Köpp-Järve raamatust leida materjali. Muidugi ei puudu ka laulud, palved, pühakirja-salmid ning vanasõnad, nendest eriti viimased on mõeldud lugude kokkuvõtteina.

Raamatu sihi ning kasutamiseviisi kohta ütleb toimetaja eessõnas järgmist: „Arusaadavalt on lugemik kavatsetud õpetamisabinõuna, mitte aga õperaamatuna, kust lapsele õpitükid kodus õppimiseks lihtsalt üles antakse. Võiks ikkagi mõelda, et lugemik teatavates piirides, millised ligemalt ära määravad õpetaja õpetusviisi ja laste lugemise oskus, ka laste käes tervitatav on, iseäranis kordamisel“.

Kui nüüd asuda raamatu hindamisele, siis peab küll ütlema, et siin on tegemist õige hoolsa, ühtlasi kaine tööga. See raamat käib oma rada ettevaatlikult, muuseas ka — mis puutub jutustuseviisisse. Piiblitlugusid jutustatakse siin lihtsate sõnadega, lähedas kontaktis Piibi tekstiga, ilma et palju juure lisataks, illustreeritaks, moderniseeritaks. Ja ometi ei saa öelda, et raamat seeläbi oleks kannatanud! Eriti veel — kui pidada silmas märkust eessõnas, et „Lugemikus esitatud jutustuste pääle, mis alles jutustaja ettekandel elavateks maalideks muutuvad“.

Piiblitlugude valik, nagu öeldud, on sündinud kava põhjal. Tahaks küsida ainult, mis pärast lugu 12-aastasest Jee-

susest on jäänud välja? Või kavatsetakse see lugu tuua II jaos?

Mis puutub teistesse lugudesse ja jutustustesse, siis on nad valitud õige hoolega. Kava näited, nagu öeldud, on raamatus kõik aset leidnud. Ja muu on suuremalt jaolt kõik hea materjal. Hea on kõigepealt see, et lood on lihtsad, lastele arusaadavad, võetud enam-vähem kõik laste ümbrusest, vähemalt oludest, mis neile ei ole liiga kauged, liiga võõrad. Ja mis päris kaugematest oludest, nagu „Herakles teelahk-mel“, „Eeskujulik kohusetunne“, j. n. e. see on enamasti sisu poolest lihtne ja arusaadav.

On muidugi ka väiksed puudused. Nii näiteks lugu „Jumal meie hoidja“ näitab küll, kuidas Jumal üht meest hoidis, kes jäi laevale hiljaks. Kuid kuidas on lugu nende teiste reisijatega, kes kõik said hukka!? Ehk lugu „Ära puutu võõra oma“ — kas pole ta veidi pealiskaudne? Ega siis kõik yargad omi sõrmi ei põleta! Tähtsam oleks vast näidata, kuidas nad igatahes põlevatavad oma südametunnistust.

Kohe järgnev lugu „Töö järele tasu“ on liiga erandiline. Mitte kõiki mõrtsukaid ei taba piksenool. On teada juhtumine, kus otse kõue ajal keegi naisterahvas metsikul kombel ära tapeti, ja mõrtsukatele ei juhtunud midagi — Loos „Kaks pilti“ on lause „ta ei olnud muud paremat õpinud“ vääratud. Kas siis isa puuraimise amet ei olnud „hea“?

Need on näited mõne väikese puuduse kohta. Kuid üldmuljet need puudused ei sega, et lood on valitud hoolega ja üldiselt hästi.

Sedasama võib öelda ka muu materjali kohta. Laulud, niihästi vaimulikud kui ka ilmalikud, on kohased, lastepärased. Õppekava laule on enamasti kõiki peetud silmas, kahjuks siiski mitte kõiki. Puudub näiteks õigeusuline laul: „Kõige armulisem Looja“, ja et muud selleusulist laulu enam ei ole, siis kannatab selle all raamatu interkonfessionaalne ilme. Muidu on aga laulude valik hea. Sisse on võetud ka mõned rahvalaulud. Hea on ka see, et laulud on nimetatud sisukorras.

Mis laulude kohta öeldud, maksab ka palvete, salmide, vanasõnade kohta. Ka siin on olnud enam-vähem õnnelik käsi. Seejuures on pühakirja-salme toodud õige rikkalikult.

Raamatu üldisele iseloomule, mis lihtne ja kaine, vastavad ka pildid, illustratsioonid. Siin puudub igasugune liialdus, igasugune kaldumine äärmusesse, siin on kõik mõõdukas, tagasihoidlik. Ja ometigi mitte harilik ja selle tõttu igav, vaid päris individuaalne, ja omapärane. Sellaseid illustratsioone tuleb lugeda igatahes kordaläinuks, nad on rõõmuks suurtele ning väikestele. Kuid kahtlemata, üks parematest osadest kogu raamatus on prof. Kõpu kokkuseatud „Sissejuhatuses“. Siin antakse väga väärtuslikke meetodilisi näpunäiteid usuõpetuse õpetamise kohta algkoolides, eriti selle kohta, kuidas lastele tuleb jutustada. Kuid ka muu materjali käsitluse kohta. On lihtsalt tegemist väikese metoodikaga 3-mel leheküljel, ja juba selle eessõna pärast väärub raamat tähelepanu ja seda, et teda soojalt soovitada algkoolide usuõpetajaile.

Kui nüüd kõik seni öeldut veel täien-dada mõne üksikjoonega: et, kui ka mitte igalpool, siis ometigi sagedasti on nimetatud allikad, kust võetud materjal, mis suurendab raamatu soliid-sust; et paljud lood eriti ka piiblilood, jagatud osadesse, mis väliselt on märgitud numbritega ja mis kergendab lastele ümberjutustamist osade kaupa, siis on meil tegemist ühe-sõnaga kordaläinud tööga ja võib seda raamatut soovitada õpetajaile käsiraamatuks ning õpilastele koduseks lugemikuks.

M. Kampmann, Eesti lugemik.

Tegelik kirjanduse õpetus algkoolidele. IV jagu. Ühtluskooli V õppeaasta. G. Pihlaka kirjastus, Tallinnas 1925. 272 lk. Hind?

R. Reiman.

Autor kõneleb eessõnas, et algkoolis kirjanduse õpetus peab seisma jõukohaselt valitud kirjanduspalade kunstilis-psühholoogilises käsitluses. Kuid ta mõistab kunstilis-psühholoogilist käsitlust järgmiselt: „Keele ja stiiliarenduse ning kirjanduse õpetuse algmõistete selgituse

kõrval on siin väärtuslikkudeks saavutusteks kujutusvõime ja sisemise selgelt-aimamise ehk intuiitse mõtlemise elustamine, ilumeele harimine ja kõlbliste väärtuste loomine“. Järelikult ikka esikohal „keele- ja stiiliarendus ning kirjanduse õpetuse algmõistele selgitus“. Kirjanduse õpetuse tähtsaimaks sihiks algkooles peaks olema just intuiitse mõtlemise arendamine ja eetiline ning esteetiline kasvatamine; materiaalsed sihid saavutatakse selle kaasas.

Edasi *kunstilis-psühholoogiline* käsitlus põhjeneb lõplikult kirjanduslikkudel teostel enestel, mitte lugemikul, mis ei saa kunagi sisaldada kõiki teoseid terrikuna ega pakkuda parimat valikut ning äratada huvi *raamatu* vastu. Luge- mik oleks mõeldav vast ainult lühikeste töökeste, eriti luuletuste antoloogiana *teoste kõrval*. Et meil parim kirjandus suuremalt osalt kooliväljaannetena puudub, olemasolevad aga hinnalt kättesaamatud nii koolidele kui õpilastele, tuleb leppida lugemikuga kui *ülemineku-ajajärgu* paratamatusega, mis loomulikult peab kaduma, kui jõuame teha teosed, raamatud kättesaadavaks.

Mida pakub käesolev ülemineku-ajajärgu lugemik kirjanduse õpetusel kunstilis-psühholoogiliseks käsitluseks?

Autor ütleb, et „praegusel ajal on igale mõtlevale pedagoogile selge, et algkoolis süstemaatilise kirjanduseloost juttugi ei või olla“, ja veel: „lugedes aastaid otsa ainult vanemat kirjandust, ei tutvu algkooli õpilane uuema aja keelearendusega ega stiilisaavutustega“ (ikka keel ja stiil!). Autor esineb kolmeastmelise ainejaotusega, mis peab kõik need pahed kõrvaldama. Kuid autor teeb ainult silmi: ta asub materjali valikus täiesti ajaloolisel seisukohal. Eelastmes (4. õppeaasta) leiame muinasjutud (meie fantaasia- ja stiilikehvad muinasjutud!), sellele järgnevad (5. aastal) rahvalaulud, Kreutzwald, Jannsen, Weitzenberg, Koidula, Hurt, Veske, Kunder, Bergmann, Bornhöhe, Tamm. Siis lõpuks päris juhuslikult Juhan Liiva, Wöhrmanni (!), Vildet, Haavat, Ennot, Mändmetsa, Tammsaare't. See on ju *puhas kirjanduse ajalugu!* Siia juure veel protokolilised biograafiad ja raamatu

lõpul ajalooandmeid Willmannist, Rosenplänterist, Neustist jne.

Autor toob eessõnas mõtteid teoste valikust ja leiab, et nad peavad *algupärased* olema. Seda on vähe. Kui tahame kirjanduse õpetusega arendada õpilase fantaasiat ja intuiivset mõtlemist, anda talle eetilisi ja esteetilisi elamusid ning viia elu ja enesetundmisele ning — vallutamisele, siis peame esitama teoste valikul ka vastavad nõuded: teos olgu *tõesti kunstiline intuitsioon*, seisku kõrgel *eetiliselt* ning *esteetiliselt*. Loomulikult on seks rohkem eeldusi algupärasel kirjandusel, juba psühholoogiliselt. Algupärasuse nõudes ei või aga hüljata teoseid meie sugulaskirjandusest, mis meie psühholoogiale lähemal kui mõni oma pseudo-natsionaalne (saksa mustri järele): näit. võrrelda Kivi „Seitset venda“, Aho „Laaste“ ja Jannsenit, Bornhöhet n. t.

Autor ei hoia omas valikus piinlikult kinni õppekavadest, aru saades, et nad võimaldavad painduda. Kuid pean kohe tähendama, et autor omas valikus ei ole end ka lasknud juhtida kunstilistest ja psühholoogilistest põhimõtetest, vaid rohkem subjektiivsetest sümpaatiatest ja traditsioonidest. Teisiti ei saaks kuidagi seletada mõningate juhuslikkude ja hoopis nõrkade tööde esitamist.

Peatun esmalt pikematel töödel.

Kreutzwaldi „Kalevipoeg“ on esitatud 30 lhk. See poem on suurem natsionaalsete ainete süntees; ta koondab omasse traagilisse kangelasse kogu rahva traagilise saatuse, sellepärast tänu-lik teos õppimiseks. Kuid ta on ebatasane ja katkeline käsitluselt ning sellepärast ei ole kohane algkoolis tervikuna, vaid valitud, aga seotud osades. Esituses peaksid olema elevusrikkamad lootervikud, mis annaksid omaette kunstilisi ja elulisi elumusi, kuna siduvad osad oleksid samuti kunstilised. Või jälle esitada kogu poem ümberjutustuses, aga *tõesti kunstilises*, fantaasia- ja stiilirikkas, nagu on seda näit. Schwabi omad „Iliasest“ ning „Odysseiasst“. Kampmanni esitust peab nimetama ümberjutustuseks, sest poemi tekstikatked moodustavad ses väga väikese osa, tundudes tsitaatidena: näit. künd — 32 rida, põrgus — 11 rida, reis ilma otsa — 40 rida jne. Kuid see

ümberjutustus on täiesti halb: lühike (30 l.), paiguti kuiv, puine refereerimine, paiguti segane, stiilitu meeleolutsemine, mil „Kalevipoja“ stiiliga midagi ühist ei ole. Näiteid selle stiilist:

„Seda kosjas käiku ning Kalevi ja Linda pulmapidu kujutatakse lugulaulus järgmiselt“. „Sel ajal jätkasid Kalevipojad metsas paha aimamata lustikäiku, mida lugulaulus järgmiselt kirjeldatakse“. „Ta jutustas Linda röövimiseloo, kuna kurjategija ise minestusse oli langenud“. „Sarvikul olevat laiad vallad valitseda, sajad salasõidud ja tuhanded tuulekägud tallata. Sügaval maa õnnestuses pidavat seitse ilma olema: varjuliste vald. Iga aasta saavat varjulised luba hinge-ajal kodu minna omakseid vaatama, siis pidavat nad jälle tagasi töttama varjuigi valdadesse“. „Selle ennustuse viimne osa kuulus Kalevipoja kõrvu nagu leinakaeblik lainte-kohin, vinge tuule vingumine“.

Edasi autor (vist ebaaukartuselt Kreutzwaldi vastu!) ei julge midagi valida, vaid esitab kõik, vaatamata kas materjal vastab 5. õppeaasta arenemisele või omab eetilist väärtust. Millega midu seletada saarepiiga ja vetevaimu lugude järgmist esitust:

„Seal vestsid nad merekaldal magusat juttu, kuni armastuse kütkendusel sõpruse paelte sidemed (justkui saksa perekonnaromaanis) südamed sulatasid ja meeled vangistasid...“

Piiga uputamine Kalevipoja nime kuulmisel jääb ikkagi põhjendamata. Ja Kalevipoeg lahkub hooletu žestiga:

„Jumalaga, isa kurba! Viletsad vennikesed me ühte värki: tütar sul sattus vette, minul ema varga küüsi! Nende sõnadege viskas end noormees jälle lainete turjale ja sõudis edasi Soome poole, sest mure kadunud eide pärast ei anna talle mahti Saare piigat kauemini (!) leinata“.

Edasi Soomes:

„Hullu peaga hakkas Kalevipoeg kiitlema, kuidas ta Saare piigat kaisutanud ja ta häbisse saatnud“.

Siis vetevaimu petmise ülistav vaatlus:

„Vetevaimu varandus lõppis otsa, kuid kübar ei saanud veelgi täis. Paharet püüdis Alevipoega varanduse juurest ära meelitada. Kutsus teda enese kaasa tulema. Alevipoeg märkas ta mõtteid, ei läinud, vaid saatis oma abilise (!), Kalevi kannupoisi...“ „Ja siis neile tulid Kalevipoeg ja Alevipoeg vastu; need olid vetevaimu varanduse juba kõrvale toimetanud...“ „Vetevaimult saadud varandus tuletas (?) Kalevipojale meelde, et mõõga hind Soome sepale alles tasumata“...

Lõpuks ei saa kuidagi olla nõus, et autor jätab parandamata „Kalevipoja“ tekstikaketes keele- ja värsived: „Keda salakamberien“ (21), „põdsastikku paksuessa“ (23) j. p. t.;

värsivigadest: „pikil pidude päevil“, „ei taha juua, noorikukene“ (20), „tahtis kanda koduje“, „põdra selga paunaksi“ (23), „sinikad samblasoose“ (24), „pilved pikka igada“ (27) j. t.

Niisugune „Kalevipoja“ esitus on teose moonutamine ja alandamine.

Kunstproosast on õnnelikult valitud: katke Kreutzwaldi novellist „Paar sammukest rändamisteed“, Liiva „Muldmäe Mats“, „Peipsil“, Kitzbergi „Sauna-Antsu oma hobune“, Tammsaare „Tähtis päev“.

Kuid ülejäänud proosavalik tundub ebaõnnestununa.

Jannseni „Uus variseer ehk kõrtsita ja kõrtsiga küla“ ei anna mitte midagi kunstilis-psühholoogiliseks õppimiseks: siin ei ole ideid elu ega stiili, Jannsen on tähtis poliitikuna ja selt seisukohalt vaadeldakse teda ajalootunnis.

Koidula „Enne ukse lukustamist“ elupilt on ebatõeline: kõik on hea meie ühiskonnas, ainult kõrtsmiku intriig sunnib välja rändama; sellejuures on ta kuiv, stiilikehv. Koidulast oleks juba palju kohasem „Ainuke“ — meeleolurikas ja palju elulisem. Koidula „Säärast mulki“ meie ei leia lugemikus, kuna ta ometi meie algupärase draama algab ja teda esitab Kitzbergini. Selleasemel on toodud Kunderi „Kroonu onu“, milles ainult mõni õnnestunud stseen ja Kroonu onu kuju, kuna näidend üldiselt hoopis kehv ja Koidulat jäljendav. Pealegi on temast esitatud katkend (1 vaatuse 1—5 e.).

Samuti ei saa mina pooldada Bornhöhe „Tasujat“, olgugi ta meile kui armas mälestusilt. „Tasuja“ on stiilija ideekehv (kogu meie 1343. vabadusevõitluse põhjuseks isiklik „tasumine“), ajalooliselt ja kunstiliselt ebtõeline. Juba see olgu hoiatuseks, et Bornhöhe kirjutas novelli 17-aastasena saksa pseudo-historiliste ajaviitenovellide eeskujul.

Pealiskaudne lugemikku on ka Vilde „Lina-Mai“, eriti veel esialgses redaktionis (Kirjanik on novelli hiljem palju muutnud). Vildel on klassilisi novelle sellele õppeaastale („Kupja-Kaarli adjus-taadid“, „Külmale maale“), milleks siis kehv noorpõlvetoõ.

Tarbetu tundub olevat ka Haava „Kas ma ei õelnud“, sest ta ei paku Koidula, Kitzbergi, Liiva küla novellidele

mingit lisa, on sellejuures kunstiliselt kehv.

Mändmetsa „Kiir kaugusest“ tundub raskena oma meeleolult 5. õppeaastale; pealegi on sel kirjanikul palju paremaid novelle sellele eale.

Ka ei saa ma leppida Tammsaare allegooriaga „Kuningas ja ööbik“, mis oma piltidelt ja ideedest kohati ebamäärane ja vastoluline (näit.: jumal kutsub paradiisi, aga kuningas jääb kuulama laulu vabadusest ja armastusest; siis enne türann, aga varssi „kuninga elu on püha ja ta palve jumala meele pärast“).

Luuletuste valik tundub juhuslikuna ja kehvana.

Enam-vähem rahuldavalt tunduvad valitud olevat Kreutzwaldi, Koidula, Veske, Bergmanni, Liiva, Haava, Enno ja Ridala luuletused.

Rahvalüürika valik on ühekülgne, kui ka võtta appi eelmised lugemised, kuna see väärtuslikum meie rahvaluules. Perekonnalauludes ei ole neiu- ja peiu-, kosja- ja pulma- ning murelapselaule; puuduvad orjuse-karjase peolaulud, töölauludest on ainult lõikuselaule.

Edasi jätab autor parandamata algelisemadki värsivead (räakimata nõudest, et lühike algsilp ei tohiks olla jala rõhulises, pikk rõhutus kohas): „Kuhu võin minna, kuhu võin jääda“ (2), „enne muida emata tütar“ (4), „Külvas kesva kiriku tee“ (9), „tuuakse memmele minija“ (13), „sestap koolija saanissagi“ (14), „sinu kallid kauane“ (14), „nina alla nõretusvaka“ (14) jne.

Samuti oleks tarvilik lugemise hõlbustamiseks jagada diftongid, mis kaheks silbiks loetakse: „Kes sinu peo (pe'o) pidaneb, kes sinu jao (ja'o) jaganeb“ (2) j. t. Pealegi tarvitab autor märki-

mist: „heidab õhtu'ult magama“ (4), „üles, kiike, kõrge'elle“ (3) jne.

Samuti oleks tarvis vanasõnad õiges värsivormis esitada, kui sellele kallutakse (l. 16).

Jannseni luuletused oleksid võinud kõik ära jääda: nad on ju enamasti stiilitud tõlked ja ümberjutustused, kuna luuletuselt tema lühisuse tõttu peame eriti tihedust ja intuitsiooni nõudma.

Stiilitu proosa on Hurda „Enne ja nüüd“ („Tegid neiu, peig ja mõrsja sajad. Sündis sagedasti rääkimine mitmeist mälestusemärkidest jne.), pealegi vigane keelelt („ilusaksa laulukangaksa“, „keegi seda pahaksa“ jne.).

Bergmanni „Vana kannel“ on kuiv. („Ja mis leidsid, panid paberi, kuni kuskil enam polnud sõnagi“, või „tuhat kätt siis võtsid pihku pliatsi, võtsid virka kätte puhta paberi“ jne.); ta on küll toodud illustratsiooniks Hurda biograafia, kuid sedasama oleks võinud öelda palju elavamalt ja kujukamalt proosas.

Kunderi „Munamäe otsas“ on Veske „Ilus oled, isamaa“ teisend. Bergmanni „Üstavas Ülos“ viimane värs on vigane: „Sind kiidab tuleva põlvede hüüd“.

Tamme „Rahatuli Ebavere metsas“ on laialivalgus ja kuiv.

Wöhrmanni „Vaimukad mehed“ tarbetu, vigane keelelt („me oleks“, „pand“). Suitsu „Ühte laulu tahaks laulda“ on ebamäärane ja abstraktne.

Lipu „Hiidlased“ — pilkelaul — on luuletu vemmälvärss ja täiesti kohatu lugemikku; keel ja värs puudulikud.

Underi „Sügis aias“ on raske ja kuiv.

Alle „Talveõhtul“ väheütlev („aeg venib nii kui igavik“).

(Järgneb).

Tütarlaste keskkoolide kehalise kasvatuse õppekava eelnõu.

Võiml. õp. A. Rosenberg ja K. Mür.

(Järg.)

Rinna tõstmine kõhuli lamades: kätega ülal, kepiga ülal; lamades toetusega reitel, kätega kuklas, ringitaoliselt ülal, kõrval-ülal, ülal, kepiga turjal, pea peal.

Kere kallutused ette: harkseisust, sammseisust kõrval, varvasseisust kõrval, algseisust, sulgseisust, põlvilseisust, kaasabiga, väljaastest kõrval, seisust kinnitatud jalaga, kätega ülal, kepiga ülal.

Kere painutused ette: eelmistes klassides läbivõetud painutused raskendatult.

Kõhulihaste harjutused.

Kere painutused taha: kägaristes, sirgistes, harkistes (jalad kinnitatud ehk kaasabiga) — käed ülal, kepiga ülal.

Kere painutused ette (kere tõstmine): selili lamades (jalad kinnitatud ehk kaasabiga) — kätega ülal, kepiga ülal.

Jalgade liigutused: selili lamades, käed all (maas kõrval, kuklas, ülal, jne. jalgade tõstmine, kõverdamine ja sirutamine, ringitamine, vibutamine, ujumisliigutused jne. Rippes jalgade liigutused ja tõstmised üle abinõude.

Kere kallutused taha: põlvseisus, põlvilistes, põlvilseisus — kätega ülal, kepiga ülal. Väljaastes taha, seisus ette, kinnitatud jalaga — kätega kõrval ülal, ülal, kepiga pea peal, kepiga ülal.

Vahelduvad kereharjutused.

Eelmistes klassides läbivõetud painutused, pöörämised ja väänämised raskendatult, ühendades pöörämisi painutuste ja kallutustega jne.

Märkus: Kere kallutusi ja painutusi tehakse ka ühes käte kõverdamisega, sirutamisega, vibutamisega, peopesade pöörämise ja randme liigutustega jne. nimetatud olekutes.

Roomamised: eelmistes klassides läbivõetud roomamisviiside kordamised.

VI liik.

Hüpped.

Kordamine: läbivõetud hüpete kordamine, raskendatult kauguse, kõrguse, kaugus-kõrguse ja sügavuse suurendamisega.

Uute läbivõtmine.

Võimlas: Hundihüpe sangadeta 90° ja sangadel 180° pöördega sissepoole. Kaarhüpe sangadel 90° pöördega välja poole. Keerdhüpe otse hooga. Käärhüpe (kits). Sügavushüpe 190 sm. Kõrgushüpe hooga 80 sm, hoota 65 sm ja kaugushüpe — hooga 240 sm ja hoota 145 sm (võimlemishüpetena).

Spordiplatsil: Kaugushüpe hooga 325 sm, hoota 180 sm ja kõrgushüpe hooga—105 sm, hoota 85 sm (vabalt valitavas stiilis). Teivashüpe, kui abinõud võimaldavad.

VII liik.

Rahustavad harjutused: a) aeglane käik; b) hingamisharjutused c) lihtliigutused.

VIII liik.

Jalutuskäigud kuni 20 km.

Ujumine, suusatamine, uisutamine ja kelgutamine.

XI õppeaasta.

I liik.

Ettevalmistavad harjutused.

a) *Korraharjutused*: Eelmistes klassides läbivõetud harjutuste kordamine.

b) *Käigud ja sammud*: Eelmistes klassides läbivõetud harjutuste kordamine.

c) Harjutused abinõudeta (kohal ja liikumisel):

Kallutus väljapoole ette, ette väljapoole, taha, taha väljapoole, käed: ülal, ülal seespool, üks ülal — teine kulaks, selja taga, õlal.

Kallutus-väljaasted taha ja ette sissepoole. Kaalseisud ette, taha ja kõrvale, käed: kõrval, kuklas, õlgadel, puusas.

d) *Keppidega ja nuiadega* endised olekud ja liigutused.

Seisakute ühendamine: käte liigutustega; kere pöörämiste, väänämiste ja kallutustega, kohal hüpetega; pöõrettega jne.

e) Keha tehnika: Improvisatsioon.

II liik.

1. Ripped.

Ripped rööbastel, üks käsi rööpal, teine pulgal, pulkadel — liikumine horisontaalsiis ja nõlvaksiiis üles (hüpetega ehk ilma) ühenduses jalgade liigutustega, ripparjutustega, pöõrettega jne. Kiikumine ühendatult pöõrete ripparjutuste, käte kõverdustega.

2. Ronimised.

Latil (lattidel) ja köiel (kõitel): eelmises klassis läbivõetud harjutuste kordamine. Juuretõmbed, pealetõmme eest ja tagant ning jõutõus (Kaasabiga ehk ilma).

3. Vedamised, tõukamised, tõstmised ja kandmised.

Eelmistes klassides läbivõetud tõuke ja vedamisharjutuste kordamine raskendatult kestvuse suurendamisega.

4. Visked ja tõuked.

a) *Võimlas ehk platsil*: märki-visked väikse palliga, tabavus — paremaga 60%, vasakuga 40%. Outi visked: võrkpalliga 18 m, korvpalliga 13 m ja meditsiinipalliga võistlusena. Kaugusvisked (heited) ühe käega: võrk-, jalgpalliga paremaga 27 m, vasakuga 24 m; korvpalliga — paremaga 22 m, vasakuga 19 m; meditsiinipalliga võistlusena.

b) *Sporidiplatsil*: kaugusevisked väikse palliga, paremaga 40 m, vasakuga 30 m. Odaviske noorte odaga — paremaga 25 m, vasakuga 20 m. Kettaheide 1,25 kg kettaga — paremaga 18 m, vasakuga 15 m. Kuulitõuge 3,6 kg kuuliga paremaga 8,5 m, vasakuga 7,5 m.

5. Endakaitse ja pealetung.

Võtete enam-vähem sobiv käsitus.

III liik.

Tasakaaluharjutused.

Kaalseisus kätega läbivõetud olekutes, kuid ühes käte sirutustega, kõverdustega, vibutustega, ringitamistega jne. Seistes ühel jalal, käte liigutused ühenduses jalgade, pea ja kere liigutustega.

Tasakaalupuul.

Käimine ette: harilik, käed kõrval ja käte liigutustega, järelevõttesammuga, raskustega, paarides ette-taha 200 sm kõrgusel. Käimine: taha — harilik, järelevõttesammuga; ette — põlvili laskmisega, väljaseadega ette ja taha; pöörretega; istest ja rippest pealetõusmine seisu puul; kõrvale — 150 sm kõrgusel. Seistes ühel jalal — jala sirutused ja põlve kõverdused ette, taha ja kõrvale. Mõödakäimised. Kaalseis ette kõverdatus jalal ja põlvel kätega puul. Ahvikäik. Isteseisu võtmine, 100 sm kõrgusel. Tasakaaluvõitlus üksik- ja rühmvõistlusena ühe ja mõlema käega 75 sm kõrgusel.

IV liik.

1. Hüplemised.

Eelmistes klassides läbivõetud harjutuste kordamine kestvuse suurendamiseks.

2. Tantsud.

Eelmistes klassides läbivõetud tantsude kordamine.

3. Jooksud.

Kestvusjooks 10 min. 100 m jooks aja peale ja võistlusena. Jooks raskusega kuni 125 m. Takistusjooks 125 m, 60 m jooks — 9,5 sek., 75 m — 11,5 sek., 100 m — 14,5 sek. Kartulijooks 150 m (aja peale ja võistlusena). Teatejooks edasi-tagasi ja liikuva stardiga (ringis) kuni 100 m (aja peale ja võistlusena). Jooks tagurpidi, kahekaupa, kolme jalaga ja muud jooksu teisendid kuni 50 m. Keksimine: kohal üksi ja mitmekesi, raskendatult kestvuse suurendamisega. Keksimine: ühel jalal ehk koosjalu (ette, taha, kõrvale) — kuni 50 m; kükis kuni 25 m; keksumised 2,3 kaupa ja muud teisendid kuni 40 m.

Võimlemissammude ühendused keksumistega, jooksuga, käimisega jne., kuid raskendatult kestvuse suurendamisega.

V liik.

Erilised kereharjutused.

Abaluu ja seljalihaste harjutused.

Eelmistel õppeaastatel läbivõetud: passiivsed painutused (selja sirutused) pingutavad painutused, kere painutused taha rinnust, rinna tõstmised; lamades kõhuli, lamades toetuspunktiga reitel, kere kallutused ette, kere painutused raskendatult.

Kõhulihaste harjutused.

Eelmisel õppeaastal läbivõetud harjutused raskendatult.

Märkus: a) lihaste lühendavad harjutused, b) lihaste venitavad harjutused, c) staatiline pingutus.

Vahelduvad kereharjutused.

Eelmistes klassides läbivõetud painutused, pöörämised ja väänämised raskendatult, ühendades pöörämisi painutuste ja kallutustega jne.

VI liik.

Hüpped.

Kordamine: X õppeaastal läbivõetud hüpete kordamine raskendatult kõrguse, kauguse, sügavuse ja kõrgus-kauguse suurendamiseks.

Võimlas: sügavushüpe 200 sm. Kõrgushüpe — hooga 85 sm, hoota 70 sm ja kaugushüpe hooga 250 sm, hoota

150 sm (võimlemishüpetena). Hundi-
hüpe sangadel pöördega väljapoole.

Spordiplatsil: kaugushüpe hooga 350
sm, hoota 190 sm ja kõrgushüpe hooga
110 sm, hoota 85 sm (vabalt valitavas
stiilis). Teivashüpe, kui abinõud võimal-
davad.

VII liik.

Rahustavad harjutused: aeglane

käik; b) hingamisharjutused, c) lihtlii-
gutused.

VIII liik.

Jalutuskäigud kuni 20 km ja vastu-
pidavatele kuni 25 km. Ujumine —
rinnuli, küljeli, selili. Uppunu päästmine
(oskus nõuetav).

Suusatamine, uisutamine ja kelguta-
mine.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu
koosolek 30. ja 31. okt. 1926 a.

Eesti Õpetajate Liidu järjekordne
asemikkudekogu koosolek peeti 30. ja
31. okt. s. a. Tallinnas Eesti Õpetajate
Liidu ruumes Rataskaevu tän. 22. Esin-
datud oli 15 E. Õ. Liitu koondunud
iseseisvat organisatsiooni 44 asemiku
kaudu. Puudusid esindajad ainult Pärnu-
ja Petserimaalt.

Asemikkudekogu koosoleku avas 30.
okt. kell 1/4 p. l. lühikese sissejuhatu-
sega E. Õ. Liidu esimees *E. Martinson*.
Koosoleku juhatajaks valitakse *A. Mara-
maa* ja *J. Depman*, sekretariaati —
P. Kochtitsky, *J. Lindmann*, *A. Alver*
ja *Lint*. Päevakord kinnitatakse liidu
juhatuse poolt esitatud kujul, välja
jäetakse ainult päevakorra punkt, mis
käsitab õpetajate liitude ja iseseisvate
ühingute tegevusaruannete kokkuvõtet,
kuna osa ühinguid pole veel esitada
suutnud aruandeid.

E. Õ. Liidu 1925/26. tegevusaasta
tegevuse ja rahalise aruande kannab
ette liidu sekretär *J. Rummo*.

1925/26. tegevusaastal oli E. Õ. Liidu
liikmeks 11 maakonna liitu nisse kuu-
lva 94-ja ühinguga, 4 iseseisvat linna
õpetajate ühingat ning 2 vähemusrahu-
vusest õpetajate organisatsiooni — Vene
Õpetajate Keskliit 8 kohaliku liiduga ja
Rootsi Õpetajate Ühing üleriikliku ük-
susena. Tähendatud organisatsioonide
kaudu kuulus E. Õ. L. liikmeks ligikaudu
9.300 õpetajat.

Liidu tegevust juhtivateks organi-
teks olid: juhatus, viieliikmeline sekre-
tariaat ning viis toimkonda — kooli-
ja kutsetoimkond, pedagoogiline toim-
kond, õpetajate edasiharimistoimkond,

majandustoimkond ning ajakirjade toim-
kond, millise ülesandeks ajakirjade
„Kasvatuse“ ja „Noorusmaa“ toimetam-
mine.

Peale eelnimetatud E. O. Liidu
juhatuse toimkondade töötasid liidu
juures veel aineõpetajate kongressidel
valitud: loodusloo- ja maateaduse-, muu-
sika- ja laulu-, käsitöö- ning võimlemise-
õpetajate toimkonnad.

Liidu asjaajamine sündis palgalistest
tööjõududest koosneva büroo kaudu,
mille kompetentsi kuulusid ka „Kasva-
tuse“ ja „Noorusmaa“ talitustööd. Liidule
ja ta liikmetele juriidiliseks nõuandjaks
oli ametis juriskonsuldina vann. adv.
R. Eliaser.

Tähtsamatena E. Õ. Liidu 1925/26
tegevusavaldustena tuleb märkida:

1. Koolikorralduslike küsimuste alal.

Avaldati trükkis VII üldkongressi
materjalid ja arutati tähendatud kong-
ressil vastuvõetud otsuste elluviimise
võimalusi koolikorralduslikes küsimusis.
Võeti seisukoht sõjaväelise kasvatuse
korraldamise küsimuses ja tehti see
teatavaks Riigikogus Alates eeltööd
VIII õpetajate üldkongressiks, mille täht-
samaks küsimuseks otsustati võtta keska-
ja kutsehariduse korraldamise küsimus.

2. Kasvatuse-õpetuslike küsimuste alal.

E. Õ. L. juhatuse korraldusel ja
kaasabil peeti jõuluvahel II looduse-
loo- ja maateaduseõpetajate ja suvel
II käsitööõpetajate kongress. Alustati
eeltöid I võõrkeelte, V joonistamise
ja III eesti keele õpetajate kongressi-
deks. Arutati õppekavade küsimusi õppe-
ainete toimkondades. Jätkati ajakirja

„Kasvatuse“ väljaandmist. Leides tarvilikuks õpetajaskonna kaasabi noorsoo- kirjanduse kättesaadavaks tegemisel, alustati ajakirja „Noorusmaa“ väljaandmist ja noorsoo- raamatute kirjastamist. Pedagoogilisel toimkonnal on käsil noorsoo- kirjanduse ülevaate kokkuseadmine.

3. Õpetajate vaimliste, õiguslike ja aineliste huvide kaitsmisel.

Peeti suvevaheajal kaks pedagoogilist nädalat — Kuresaares — Saarte õpetajaile ja Võrus — Lõuna-Eesti õpetajaile. Korraldustööd kohtadel täideti kohalike õpetajate liitude poolt, kuna kavad seadis kokku ja lektorid saatis E. Õ. Liit. Avati keskkoolikursused õpetajaile, kes soovivad saada täieliku keskkooli hariduse.

Looduseloo- ja maateaduseõpetajate toimkonna korraldusel töötas suvevaheajal Irboskas looduselooline ekskursioonijaam. Korraldati majapidamis- ja aiatöökursused õpetajaile Läänemaa õpetajateseminari juures.

Koguti andmeid ja nende andmete põhjal seati kokku ülevaade õpetajate majanduslikust seisukorrast käesoleval momendil. Koguti hulk materjali õpetajate õiguslikust ja ainelisest seisukorrast välismail ja avaldati osa neist „Kasvatuses“.

Üheskoos Riigi- ja Omavalitsuseteenijate Keskliiduga jätkati võitlust riigiteenijate ja õpetajate palgaolude parandamise eest. Saavutati: 14 ja 15 kuu lisapalk ja 1. aprillist s. a. 10%-ne palgakõrgendus maaõpetajaile — ja haridusministeeriumi lubadus välja töötada õpetajate palgaseadus. Korraldati juriidilist abi ja organisatsioonilist kaitset üksikuile õpetajaile.

Organiseeriti õpetajate seisukorda õiglaselt valgustava informatsiooni andmist ajakirjandusele ja seltskonnale.

4. Organiseerimisküsimuste alal.

Töötati välja aineõpetajate toimkondade kodukord ja organiseeriti aineõpetajate isetegevust. Astuti samme õpetajate organisatsioonide ja üksikute õpetajate vahel ette tulnud konfliktide lahendamiseks. Saadeti referente õpetajatepäevadele, peajasjalikult õpetajate organiseerimise ja palgaolude küsimuse selgitamiseks.

Kutsuti ellu Eesti Õpetajate Ühispank.

Muretseti kohalikele organisatsioonidele bürootarbeid. Tehti eeltöid „Õpetajate lehe“ käimapanemiseks. Muretseti E. Õ. L. ja teistele hariduslikele organisatsioonidele avaramad ruumid ja pandi alus õpetajate peatuskodule.

5. Rahvusvahelises läbikäimises.

Korraldati Tallinnas 29. ja 30. juunil s. a. IV Baltriikide õpetajate konverents, millest võtsid osa Eesti, Läti, Leedu õpetajate liitude esindajad. Konverentsil arutati Baltriikide Õpetajate Liidu tegevusse astumist ja töökava küsimusi.

Tehti eeltöid II baltiriikide õpetajate kongressiks (peetakse Tallinas 1927 a. suvel).

Astuti kirjavahetusse paljude välismaade õpetajate organisatsioonidega õpetajate ainelise ja õigusliku seisukorra selgitamiseks.

Kaaluti E. Õ. L. liitumise võimalusi rahvusvaheliste õpetajate organisatsioonidega Lääne-Euroopas.

Ettekantud E. Õ. Liidu kassaaruanne oli 1. aug. 1926 a. tasakaalus mrk. 889.265-ga; varanduse seis 1. aug. 1926 a. tasakaalus mrk. 410.621-ga, selles puhtvarandust (võlgadeta varandus) mrk. 178.430. Läbikäikude kogusumma arvete lõpetustabeli järele mrk. 2.407.014.

Kassa- ja varandusaruanded on Liidu revisjonikomisjoni poolt kinnitatud.

Algavad *läbirääkimised aruannete puhul.*

J. Uustalu küsib, kas on realiseeritud Liidu kirjastustooted, „Kasvatus“ j. t. Samati küsitakse, kas Liidu juhatus on püüdnud mõjuda uue algkoolide tunni- ja skeem-õppekava maksmapanemisel õpetajate huvidele vastavalt.

E. Õp. L. sekretär *J. Rummo* vastab, et Liidu kirjastustoodete eest veel üle 200.000 marga ühingutelt saamata, kuna liidu võlad on suudetud peaaegu ära tasuda. Uute tunni- ja skeem-õppekavade maksmapanemisel ei ole Liidu juhatus saanud õigel ajal haridusministeeriumilt informatsiooni, tagantjärele aga oli võimata mõju valdada.

J. Kana väidab, et haridusministeeriumis on viimasel ajal arvamine, et

väljaspool isegi kõige kursis ollakse — tihti ei tea aga asjaosalised ametnikudki kõiki, mis ju tehtud; seda kuulatakse ainult — tagantjärele.

E. Õp. Liidu esimees *E. Martinson* teatab, et haridusministeeriumis oli küll kord üks nõupidamine, millest teda ka *isiklikult* osa võtma kutsutud. Kuid Liidu juhatus kutset ei saanud, mispärast ta ka arvamisi sai avaldada ainult oma isiklikult seisukohalt.

J. Välbe rõhutab vajadust Õp. Liidul kontaktis olla haridusministeeriumi ja koolinõunikudega tarviliste andmete soetamiseks, samuti mõju avaldada kirjastajate peale.

Õp. Liidu juhatuse liige *J. Piiskar* näitab, et raske oleks juhatusel nii mitmekülgset tegev olla, liiga universaalsed peaksid olema siis Liidu juhatuse liikmed ja erialadel tugevad. Viimasel ajal kuulduv haridusministeeriumi tegevusest ainult peale sündinud fakte. Asemikkudekogu võib seisukoha võtta, kui võrt haridusministeeriumi ja Õp. Liidu vahekorraldust on.

E. Martinson tõendab samaselt raskust kõiki haridusavaldusi juhatuse tegevusalasse kuuluvaiks lugeda, kuna Liit on eeskätt ikkagi kutseorganisatsioon.

Otsustatakse võtta haridusministeeriumi ja E. Õ. L. vahekorralduse küsimus koosolekul algatatud küsimuste all arutusele.

P. Raudsepp küsib veel, kui võrt on majanduslikult tasuv „Noorusmaa“ väljaandmine.

J. Rummo leiab, et väljavaated rahuldavad, kuid ilma haridusministeeriumi rahalise toetuseta ajakiri ilmuda ei saa.

Selle järele võtab koosolek tegevusaruande ühelhäälel vastu ning kinnitab rahalised aruanded.

E. Õp. Liidu 1926/27 a. *tegevuskava*, mis juhatuse poolt kokku seatud, kannab ette *E. Martinson*.

E. Õ. L. 1926/27 a. *tegevuskavva* on võetud:

1. *Koolikorralduslikes küsimusis:*

a) Õpetajate VIII üldkongressi korraldamine 1927 a. suvel kesk-, kutse- ja eriti täienduskoolide korralduse arutamiseks. b) Kaasamõjumine kuueaastase algkooli lõpulikuks teostamiseks,

välja minnes õpetajate VII üldkongressil vastuvõetud seisukohtadest. c) Üldise kasvatus-haridustöö propagandakorraldamine — ajakirjanduse, koolipäevade jne. kaudu.

2. *Kasvatus-õpetuslikes küsimusis:*

a) Eeltööde jätkamine koolide õppekavade ümberkorraldamiseks aineõpetajate ja üldkongressidel vastuvõetud seisukohtade alusel. b) Aineõpetajate kongresside korraldamine. c) Ajakirja „Kasvatuse“ väljaandmise jätkamine. d) Noorsoo ajakirja „Noorusmaa“ väljaandmise jätkamine ja kaasabi noorsookirjanduse soetamisel. e) Pestalozzi päeva pühitsemine.

3. *Õpetajate vaimliste, õiguslike ja aineliste huvide kaitsmisel.*

a) Pedagoogiliste nädalate ja õpetajate edasiharimiskursuste korraldamine, õpetajate ekskursioonijaamade organiseerimine. b) Õpetajate teenistuseaduse väljatöötamine ja sammude astumine selle maksmapanemiseks. c) Õpetajate üleproduktiooni küsimuse uurimine. d) Võitluse jätkamine õpetajate palgaolude parandamiseks.

4. *Organiseerimistö alal.*

a) E. Õ. L. organisatsioonilise konstruktsiooni revideerimine ja tarvilikkude ümberkorralduste tegemine selles. b) Toetuskapitali kogumise jätkamine. c) Ühingu tegevuse elustamine ja väljaspool organisatsiooni seisvate õpetajate koondamine ühinguisse. d) Õpetajaskonna kutse-eetilise tasapinna tõstmine. e) E. Õ. L. 10. aastapäeva pühitsemine. f) E. Õ. L. nädalkirja väljaandmine. g) Õpetajate peatuskodu korraldamine.

5. *Rahvusvahelises läbikäimises:*

a) Ühendusse astumine rahvusvaheliste õpet. organisatsioonidega L.-Euroopas. b) Baltiriikide õpetajate II kongressi korraldamine. c) Osavõtt Baltiriikide Õpetajate Liidu tööst. d) Kaasabi õpetajate ja õpilaste välismaaliste ekskursioonide korraldamisel ja välismaaliste õpetajate ekskursioonide vastu võtmine ja juhtimine Eestis.

Järgnevatel elavatel läbirääkimistel tegevuskava kohta soovib *J. Välbe* VIII üldkongressi kordaminekuks teha laialdasi eeltöid, kutsudes osa võtma

päevakorda kuuluvates keskkoolide küsimuses keskkooli õppejõude ja arvesse võtta lastevanemate arvamisi, et ära hoida juhuslikke otsuseid enamuses olevate algkooli õpetajate poolt ja vajalisi uuendusi tuua keskkooli seni puudulisse korraldusse. Samuti tarvilik andmeid soetada õpetajate üleproduktiooni ja õpilaste arvu kõikumise kohta.

J. Rummo arvab, et seniste kongresside puhul on püütud küllaldaselt eeltoodud teha. Algkooli õpetajate juhuslikud otsused ei ole võimalikud, kuna eeltoodud tegevus Liidu juhatuses keskkooli õpetajad enamuses ja kongressil tehakse keskkoolisse puutuvad otsused keskkoolide sektiiooni poolt.

J. Kana leiab: otsused kongressil ei ole seni küll meeolelu all tehtud, küll aga võib seda vast nüüd karta, kus meeolelu tõesti mõjuval kohal. Haritud inimeste üleproduktiooni asemel võib küll vastupidist märgata. Õpetajate kongressi ei saa hariduskogudeks muuta, et neilt lastevanemad osa võtaksid, küll aga tuleb kohal nende arvamisi tundma õppida ja ettepanekutel neid arvestada. Kutsekooli ülehindamine on üks meeoleulistest nähetest. Olgu ka eelolev kongress meeolelust vaba, nagu olid seda eelmised kongressid, kus kooli loomisest hulk õigele alusele rajatud tööd ära tehti.

E. Martinson omalt poolt tõrjub ka tagasi arvamise, nagu ei oleks seniste kongresside puhul tarviliselt eeltoodud tehtud. Peab loomulikuks, et seni kongressidel algkoolile rohkem tähelepanu pöörati. Kooliülesehitamise lõpposa — keskkool — on juubeli-kongressil üks tõsisematest ülesannetest.

Läbirääkimised siirduvad „Noorusmaa“ väljaandmise küsimusele. Väideti, et keskkooli õpilased levitavad parema meelega oma ajakirja, milles isetegevad, tunnevad umbusaldust õpetajate poolt toimetatava ajakirja vastu. Noored hindavad ajakirja, kust omi töid leiavad, mispärast tuleb noorte osa suurendada, samuti tuleks „Noorusmaas“ avaldada rohkem pilte koolide elust ja tööst.

Teiselt poolt näidatakse, et oleks liiga vähe, kui õpilased loeksid ainult seda, mida ise kirjutavad. Ei ole vaja

õpilaste kuulsushimu nende tööde äratrükkimisega eriti õhutada.

E. Martinson arvab, et avaldamiseks saab kasutada ikkagi ainult head materjali, mida tuleb aga väga vähe. Kõigile soovidele, eriti üksiku kooli huvidele ei saa alati vastu tulla. Piltide ajakirja rohkem paigutamine teeks selle liiga kalliks.

J. Uustalu — ei või õpilastelt suuremat kaastööd nõuda, see oleks neile koormav — laps peab ikka lapseks jääma. Meil on olnud liigagi palju noorsoo-ajakirju, millede ühinemine väga tarvilik, et ühte väärtuslikku ajakirja saada. Tunnustab väga tarviliseks väiksemate raamatute kirjastamise, nagu „Töökool“ seda teinud.

Haridusministeeriumi kooliosakonna juhataja *G. Ollik* konstateerib ainelise külje raskusi väärtusliku noorsoo-ajakirjanduse muretsemisel. Kuigi haridusministeerium pooldab noorsoo-ajakirjade toetamist suuremate summadega, on rahaministeeriumi eelarvekomisjon alati teinud esitatud eelarvetes suuri kärpimisi. Haridusministeerium ja õpetajaskonna esindajad kõik on teinud, et kaitsa hariduslikke huvisid Riigikogu eelarvekomisjonis. Vähe on vastutulelikkust noorsoo-ajakirjade vastu vanema põlve hulgas.

Tehakse ettepanek koosolek lõpetada ja läbirääkimisi järgmisel päeval jätkata, mis ka vastu võetakse. Asemikudekogu koosoleku esimene istang lõpeb kell 3/47 õhtul, et võimaldada minna osavõtjatele teatrisse j. m.

Teisel päeval s. o. 31. okt. koosolek algab kell 1/210 jätkuvate läbirääkimistega tegevuskava puhul, peasjalikult õpetajate õiguslikke, majanduslikke ning organiseerimisküsimusi puudutades, kusjuures rõhutatakse kohapealsete õpetajate ühingu tegevuse elustamist, toetuskapitali kogumise tarvidust j. n. e.

Tegevuskava juhatuse poolt esitatud kujul võetakse koosoleku poolt vastu ühelhäälel.

1926/27 tegevusaasta eelarve kannab ette *J. Rummo* ühes teiste üksikute *E. O. L.* tegevusharude kalkulasioonidega ja vastavate selgitustega.

1926/27 a. eelarve tulud ja kulud on tasakaalu viidud mrk. 1.740.311-ga,

kusjuures loodetakse eriainete õpetajate kongressideks, kasvatusteaduslikuks nõudalateks, kursusteks j.m. haridusministeeriumilt toetust saada mrk. 600.000.— ning inventari (korteris sisseseade) muretsemiseks laenu teha mrk. 150.000.— Suurematena väljaminekutena figureerivad eelarves summad kongresside, kursuste, pedagoogiliste nõudalate jne. korrastamiseks.

Liidu 1926/27 a. toetuskapitali eelarve on tasakaalustatud mrk. 200.000 peale.

Peale lükikesi läbirääkimisi liikmeks töstmise asjus, mida aga Liidu juhatus enneaegsena ei poolda, otsustatakse esitatud eelarved võtta muutmata kujul vastu ning anda juhatusale volitus inventari muretsemiseks laenu teha 150.000 marga ulatuses. Ühtlasi võetakse sooviavaldusena vastu ettepanek, et kõik õpetajate ühinguud paigutagu omad summad Õpetajate Ühispanka.

Edasi asutakse päevakorras ettenähtud E. Õp. Liidu juhatus, revisjonikomisjoni, aukohtuliikmete ja Riigi- ja Omavalitsuse-teenijate Keskliitu ning toetuskapitalivalitsusse esindajate valimisele 1925/26 tegevusaastaks.

Juhatusel liikmete valimisel toimetatakse eelmise aasta põhimõtetal s. o. 10 liiget Tallinnast, 3 Tartust ja 4 maakondadest.

Esitatud kandidaatidest tunnistatakse kinnisel hääletamisel uude juhatusse valituks: E. Martinson, J. Rummo, J. Piiskar, O. J. Kiesel, M. Välbe, N. Kann, A. Janson, J. Grünthal, J. Kents ja J. Kana — Tallinnast; K. Treffner, M. Koch ja M. Reinik — Tartust; P. Pedisson — Virumaalt; P. Adamson — Viljandist; J. Meerits — Järvamaalt ja J. Ruus — Läänemaalt.

Aukohtunikkudeks valiti endised tagasi peale Annussoni ja Martinsoni, kelle asemele valitakse N. Kann ja V. Peet. Revisjonikomisjon jääb ka endiseks, välja arvatud N. Kann, kelle asemele saab J. Uustalu. Toetuskapitali valitsusse valitakse kõik endised tagasi. Liidu juhatus volitatakse valima ja saatma esindajaid Riigi- ja Omavalitsuse-teenijate Keskliitu ja mujale kuhu see tarvilik.

Järgmisena päevakorras punktina tuleb arutusele *põhikirja muutmise küsimus*.

Liidu juhatusel nimel teatab juhatusel liige J. Piiskar, et põhikirja muutmine ei ole esialgu tarvilik, sest teatava tõlgitsemise puhul lubab ka praegune põhikiri küsimusi soovivatalt lahendada. A. Maramaa teeb ettepaneku põhikirja muutmise küsimus ühendada järgneva päevakorras punktiga, s. o. Haapsalu, Valga ja Pärnu õpetajate ühinguud iseiseivate organisatsioonidena E. Õp. Liitu vastuvõtmise küsimusega. Ettepanek võetakse vastu.

J. Rummo aruandjana selgitab põhjuseid, mis on sundinud õpet. ühinguud esinema maakonna liitudest mööda minnes Keskliitu astumise sooviavaldustega.

A. Maramaa leiab, et nende ühinguud vastuvõtmine oleneb täielikult maak. liitude saatusest, sest niikaua kui maak. liidud ei ole saanud ülearusteks, ei ole ka mõtet üksikuid ühinguud eraldada nende vastuvõtmisega Liitu. Teeb ettepaneku jätta see küsimus järgmiseks asemikkudekogu koosolekuks ja E. Õ. Liidu üldine organisatsiooniline konstruktsioon kaalumisele võtta ning esitada järgmiseks koosolekuks põhjendatud ettepanekud.

J. Kana ei poolda täiel ulatusel küsimuse edasilükkamist. Tuleks need liidud edasi jätta, kes eluvõimelised, kuid seal, kus maak. liidud mingisugust tegevust ei avalda, ei tohiks takistada ühinguud Keskliitu otseteel astumist.

Hääletamisel võetakse hääle enamusel A. Maramaa ettepanek vastu, millega Haapsalu, Valga, Paldiski ja Vändra õpetajate ühinguud iseiseivate organisatsioonidena E. Õ. Liitu vastuvõtmine esialgu edasi lükatakse.

Edasi selgitab J. Rummo põhjuseid, mis on sundinud õpetajate lehe küsimust harutusele võtma. Et küsimus suurema ulatusega, sellepärast pöördus Liidu juhatus kõikide kohapealsete organisatsioonide poole. Saadud vastustest suur enamus pooldab lehe väljaandmist, kuid ei puudu ka neid kes ei poolda seda, näidates — et ka poliitilised ajalehed võivad täita neid ülesandeid, mis õpetajatelehest loodetakse.

A. Maramaa selgitab pikemas kõnes õpetajate lehe tarvilikkust, põhjendades seda sellekohaste andmetega ja ettepanekutega. Lõpptähtajaks lehe käima panemiseks loeb järgmise õppeaasta alguse, aga võib olla ka juba 1927 a. alguse.

K. Lenk arvab, et ettevõtte oleks rohkem garanteeritud, kui lehte hakatakse välja andma Riigi- ja Omavalitsuseteenijate Keskliiduga ühiselt.

J. Kana pooldab lehe obligatoorset tellimist. Leiab, et igal ametiühisuse liikmel olgu oma leht.

J. Rummo näitab, et ei ole võimalik ühist lehte asutada, sest võimata on mahutada mitmesuguste organisatsioonide teateid ühte lehte, mis niisugusel puhul ka liiga suureks paisuks.

Lõppeks võetakse vastu A. Maramaa ettepanek: tunnustada õpetajate lehe väljaandmine tarvilikuks ja teha juhatusese ülesandeks järgmiseks asemikkudekogu koosolekuks vastavate ettepanekute ja eelarvetega esineda.

Palgaküsimuse käsitlemisel J. Rummo tutvustab koosolejaid uue palgaseaduse kavaga. On jõutud seisukohale, et ühise palgaseaduse alla õpetajaid ja riigiteenijaid mahutada ei saa, sest õpetajate kohta puudub veel eriline teenistusseadus.

J. Alver leiab, et need õpetajad, kes prii korterit ei saa, nii maal kui ka linnas, peaksid vastava rahalise tasu saama s. o. et saadud summade arvel teenistuskohal tõesti korterit võiks saada. Mahaarvamine peaks olema ühesugune nii linnas kui maal, sest elukalliduse raioonid on kaotatud. Ettepanek tunnustatakse õigeks.

Pikemalt selgitab palgaseaduse üksikasju G. Ollik.

Uus palgaseadus tunnustatakse koosoleku poolt üldjoontes vastuvõetavaks. Üksikasjus tuleks Liidu juhatusel esineda vastavate täienduste ehk parandus-ettepanekutega.

Viimase päevakorra punkti — läbi-rääkimiste all puudutatakse veel mõningaid vähema ulatusega küsimusi, kuna suuremate otsustamiseks paljude esindajate rongile minnes osavõtjate arv on jäänud väheseks. Ka esimesel päeval pooleli jäänud vahekorra küsimust

haminiga (õigem selle juhiga) ei leita kohane olevat eelnimetatud põhjusel arutada.

Järgmise asemikkudekogu koosoleku kokkukutsumiseks leitakse kõige kohasem olevat jõuluvaheaeg.

Koosolek lõpeb kell 5 p. l.

E. Ö. Liidu juhatusese koosolek.

Asemikkudekogu üldkoosolekul 30. ja 31. okt. s. a. valitud E. Ö. L. juhatus pidas 14. nov. s. a. Tallinnas oma esimest koosolekut, mille päevakorras olid peaaesjalikult töörakenduslikud küsimused.

Kuna asemikkude kogu koosolekul juhatus valiti peaaegu endises koosseisus tagasi, siis ei tulnud juhatuses tööjaotusel üldjoontes olulisi muudatusi. Nii valiti E. Ö. L. esimeheks E. Martinson, abiesimeesteks A. Janson ja M. Välbe, sekretäriks J. Rummo, abisekretärideks J. Piiskar ja J. Grünthal, kassahoidjaks J. Kents ning kassahoidja abiks J. Kana; ametita liikmeteks jäid: N. Kann ja O. J. Kiesel — Tallinnast, K. Treffner, M. Reinik ja M. Koch — Tartust, P. Pedisson Virumaalt, P. Adamson — Viljandist, J. Meerits — Järvamaalt ja J. Ruus — Läänemaalt.

Valitud juhatusese liikmetest kuuluvad sekretariaati esimees E. Martinson, abiesimees A. Janson, sekretärid J. Rummo ning J. Piiskar ja laekahoidja J. Kents.

Otsustati valida tööedukuse mõttes viis toimkonda. Toimkondadesse valitakse:

1. Kooli- ja kutsetoimkonda M. Välbe, N. Kann, P. Pedisson, J. Piiskar, J. Grünthal, O. J. Kiesel ja J. Rummo.

2. Pedagoogilisse toimkonda (asukoht Tartu) — K. Treffner, M. Koch, M. Reinik, Kleis ja Koorits.

3. Õpetajate edasiharimistoimkonda. — A. Janson, E. Martinson, J. Grünthal, M. Välbe, J. Kents, Dobruševsky ja A. Schneider.

4. Majandustoimkonda — A. Janson, O. J. Kiesel, J. Tamm, J. Kana, J. Kents, N. Kann, P. Kochitsky ja H. Summer.

5. Ekskursioonitoimkonna konstrueerimine tehakse J. Kentsile ülesandeks.

E. Ö. L. esindajaks Riigi- ja Omavalitsuseteenijate Keskliidu saadikutekogusse valiti: J. Piiskar, J. Rummo, O. J. Kiesel, A. Kärk, G. Ollik, A. Univer, G. Hion, J. Grünthal ja M. Koch.

E. Ö. L. juhatusese lähemasse töökavva võetakse: eeltööde tegemine erakorraliseks asemikkudekogu koosolekuks, kolme aineõpetajate kongressi korraldamine jõuluvaheajal, VIII üldkongressi eeltööd, palgavõitlus jne. Eelmise asemikkudekogu koosoleku otsusega jõuluvaheajal peetava asemikkudekogu koosoleku päevakorda otsustatakse tähtsamatena punktidenavõtta.

1. E. Ö. Liidu organisatsioonilise konstruktsiooni ümberkorraldamine.

2. Õpetajate lehe küsimus lõpulikul kujul ja

3. Kohapealsete õpetajate ühingu tegevusaruannete kokkuvõte.

Asemikkudekogu koosoleku täpse aja ja koha määramine jäetakse sekretariaadi hoole. Samuti tehakse sekretariaadile kohuseks kokkuleppe sõlmimine „Töökooliga“, ajakirjade „Kasvatuse“ ja „Noorusmaa“ talituse asjus ning esitada see järgmisele juhatusse koosolekule kinnitamiseks.

Võetakse vastu sekretariaadi poolt väljatöötatud E. Ö. Liidu ruumide ning nendes asuva „Õpetajate peatuskodu“ kasutamise kord.

Läbirääkimiste all puudutatakse kurikalduvustega laste algkoolist kõrvaldamise lihtsustamise küsimust, tunnustades selles mõttes avalik. algk. seaduse muutmise tarvilikuks. Ei olda ka rahul Tallinna N. M. K. Ühingu juure asutatud kinofilmide lao-saatejaamaga, mis ärielsele alusele rajatult sisaldab ainult meie oludele võõraid liig sihilisi Ameerika filme. Elavaid mõttevahetusi tekitas ka Riigi- ja Omavalitsuse teenijate Ühingu Tallinna osakonna juhatusse teguviis palgaküsimuse lahendamisel, mis puhul võeti vastu resolutsioon: E. Ö. Liidu juhatus, arutades oma koosolekul 14. nov. s. a. Riigi- ja Omavalitsuse teenijate Ühingu Tallinna osakonna juhatusse esinemist riigiteenijate palgaküsimuses mööda minnes R. ja O. T. Keskkliidust, ja riigi- ja omavalitsuste teenijate IV (viimasel) kongressil ühel häälel vastu võetud otsusest, leiab eeltähendatud sammud olevat lubamatu, mõistab selle hukka ja jääb lootma, et Keskkliidu juhatus kiires korras tarvitusele võtab abinõud sarnaste omavaliliste esinemiste ärahoidmiseks tulevikus.

Võrumaa Õpetajate Liidu tegevusest.

Võrumaa Õpetajate Liitu, mille tegevuspiirkonnaks Võru maakond ja linn, kuulus möödunud 1925/26 tegevusaastal 7 kohalikku, kihelkondade kaupa organiseeritud ühingut 274 üksikliikme-õpetajaga. Maakonna koolivalitsuse andmetel töötas 1925/26 õppeaastal Võru maakonnas ühes linnaga õpetajaid kokku 324. Seega kuulub organiseeritult Liitu 85% kogu õpetajaskonnast.

Liidu juhatusse kuulusid esimehena Th. Rõbakov, esimehe abina Aug. Kasvand, kassahoidjana Er. Muuga, kassahoidja abina J. Sultson, kirjatöömatajana Alf. Plakk ja ametita liikmed: J. Koemets, A. Kala ning P. Korrol, kusjuures viimase eriliseks ülesandeks oli õpetajatekodu ja selle majapidamise järelevalve. Revisjonikomisjoni liikmeteks olid pr. E. Ebber, Joh. Sirk ja A. Peterson. Kuna kõik liikmed oma rahalised kohustused V. Ö. Liidu vastu täitsid, siis võimaldas ka see liidu juhatusel korralikult täita omi kohustusi.

19. sept. 1925 a. peetud aasta peakoosolek tunnistas tarvilikuks oma liikmete vastastikuse kindlustamise ja abiandmise, missuguse ülesande täitmiseks asuti tegevuskapitali kogumisele. Selleks tegi liidu juhatus kõikidele liikmetele kirjaliku ettepaneku anda oma nõusolek palgast 2% mahaarvamiseks tagavarakapitali heaks. 209 liidu liiget on oma nõusoleku selleks ka andnud. Tegevusaasta lõpuks oli üheainsa poolaasta kestel kogutud kapital juba 231.700 marka. Kapitali valitsemise ja tarvitamise põhilised töötati juha-

tuse poolt välja ning kinnitati ka Liidu aasta-peakoosolekul.

Tegevusaasta kestel püüti lõpule viia maakonna piires töötavate õpetajate organiseerimine nende koondamise teel kutseorganisatsioonidesse. Selle eesmärgiga korraldi ettepanek liidu liikmeks astuda neile õpetajale, kes veel seda ei olnud teinud. Ettepanek andis võrdlemisi häid tagajärgi: 26 õpetajat astus seepeale uuesti liikmeks. Kuid seda pole siiski teinud veel kõik õpetajad. Kuigi Liidust eemale jäänud õpetajast enamik kutseta, ei saa siiski normaalseks pidada nähet, et ainult organiseeritud õpetajaskond kannab ainelisi kui ka moraalseid kohustusi ja võitleb üldõpetajaskonna- ja kooliuhude eest, kuna sellest ka organiseerimatud õpetajad osa saavad.

Seni on Liidust eemale jäänud ka Võru seminari ja harjutuskooli õpetajate ühing. Läbirääkimised ühinemise asjas Eesti Õpetajate Liidu juhatusse ettepanekul on seni osutunud tagajärjetuiks Võru seminari ja harjutuskooli õpetajate ühingu vastuseisemisel.

Võrreldes eelmiste aastatega on kohalikul õpetajate ühingul möödunud tegevusaastal palju elavamalt tegutsenud. Nii on mitmed ühingud korraldanud lastelaulupidusid ja referaatkoosolekuid, kus Liidu juhatusse liikmed esinesid kõnedega.

Eelmise aasta peakoosolekul soovitavaks tunnustatud koolinäitus ühenduses noorsoopiduga jäi pidamata, sest iga-aastast noorsoopidude korraldamist ei pidanud Liidu juhatus soovitavaks, kuna maak. koolivalitsus koolinäituse korraldamise oma peale võttis. Selle asemel korraldati E. Tervishoiu Muuseumi lahkel vastutulekul 22. aug. — 5. sept. s. a. tervishoiu näitus, mis kõigiti õnnestus, kuna näitusel käis 12.722 inimest. Ühteageu näitusega organiseeriti ka tervishoidlikke loenguid, kus referentideks oli rida arste ning... milledest elavalt osa võeti ja mis palju kaasa aitasid tervishoiu propageerimiseks ja selgitustööks laialistes rahvahulkades.

E. Öp. Liidu ettepanekul võttis Maak. Öp. Liidu juhatus oma peale pedagoogilise nädala korraldamise. Pedagoogiline nädal, igapidi hästi ettevalmistatuna, osutus meeldivaks ja sisukaks osavõtjate teadmiste värskendajaks. Osavõtjaid pedagoogilisest nädalast oli 204 õpetajat. Lektoreiks olid E. Martinson, Chr. Brüller, J. Port ja N. Room, kes kokku lugesid 52 tundi.

Liidu matemaatikaõpetajate sektsiooni poolt korraldati 14. mail s. a. Võrumaa matemaatikaõpetajate päev, millest võtsid osa 74 õpetajat.

Samuti korraldati Liidu juhatusse poolt tegevusaasta kestel kaks avalikku pidu, kus kanti ette A. Kitzbergi „Kauka jumal“. Ettekanne eesmärk oli võimaldada õppivale noorsoole tutvumist meie klassilise näitekirjandusega, milline siht ettekandegaga ka saavutati.

Vahekord koolivalitsusega on olnud täiesti sõbralik ja heatahtlik. Koolivalitsus on Liidu ettepanekuid arvestanud ja heatahtlikult vastu tulnud.

Sissetulekuid oli Võrumaa Öp. Liidul 1925/26 tegevusaastal kokku 495.857 mrk., kulused 119.055 mrk. — 1. aug. s. a. kassas 376.802 mrk., mil-

lest mrk. 28.033 üldkassa arvel, mrk. 222.354 tegevuskapitali kassas, õpetajatekodu kassas mrk. 117.749 ning matmikassas mrk. 8.666.

1925/27 tegevusaasta eelarve on tasakaalu viidud margale 1.317.615, ülejäägiga mrk. 966.715.

Käesoleva 1926/27 a. tegevuskavva on tähtsamatenä punktidenä võetud: kooperatiivi asutamine, ajalooõpetajate päeva ja pedagoogilise nädala korraldamine ning õpetajaskonna organiseerimise lõpule viimine.

Võrumaa õpetajatepäeval 26. sept. 1926 a. vastu võetud resolutsioonid:

1. A. Vainola referaadi puhul „Koolitöö korraldus“:

Õpetajatepäev leiab, et õppetegevus koolis ei peaks piirduma ainult klassitööga. Üheks tegelikuks ja kasvatuslikult tähtsaks ülesandeks koolitöös tunnustatakse kooli ümbruse kaunistamine ilupuude ja pöösaste istutamise, et äratada õpilastes tahet ja arusaamist kodu kaunistamiseks.

Samuti tähtsaks ülesandeks on kooliaegade asutamine ning õpilaste huvi äratamine aiatöö vastu. Selleks on tarvis õpilasi rakendada aiatööle, ja kus võimalik, katsepeenrad õpilastele sisse seada, kui selleks tarvilikku toetust saadakse. Et aiatöö õpetamine koolitöös võimalik, on tarvis õpetajail end selleks ette valmistada.

2. J. Sultsoni referaadi puhul „Algkoolide täiendusklassid“:

Õpetajaskonna ülesanne olgu selgitada rahvale täienduskoolide ideed, et seltskond ja haridustegelased ise hakkaksid neid koole nõudma ja asutama.

3. A. Kuksi referaadi „Õpetaja kui kooli, seltskonna- ja poliitikategelane“ puhul.

Võrumaa õpetajatepäev, aluseks võttes seisukoha, et meie kodu, kool, seltskond, omavalitsused ja riik moodustavad ühise demokraatliku ühiskonna, mille huvidega ja kohustustega ligidalt on seotud ka õpetaja hui selle ühiskonna liikme huvid ja kohustused, leiab, et õpetaja isiku tegevus ei peaks piirduma mitte üksi eeskujuliku õppe- ja kasvatusööga koolis, vaid peab ulatama ka kodu, seltskonna ja poliitika ellu. Nagu õige kasvatustöö nõuab õpetajalt suurt taktitunnet, nõuab ka seltskonnatöö ja eriti poliitiline tegevus õpetajail kaalutud takti, et mitte vastollu sattuda selle ühiskonnaga, kus ta tegutseb, ei ka ametivendadega, kellega õpetajat seovad ühised kutselised huvid.

4. V. Ernitsa kõne puhul vastu võetud resolutsioon:

Õpetajad peaksid ka üldisest karskustööst juhtivalt osa võtma, eriti kohalikkude karskustoimkondade asutamisel ja nende juhtimisel.

5. J. Kentsi referaadi puhul „Õpetajate ettevalmistus -- kas meil on õpetajate üleproduktioon?“

Võrumaa õpetajatepäev avaldab soovi, et Eesti õpetajate Liidu juhatus lähemal ajal võtaks uurimise alla õpetajate üleproduktiooni küsimuse.

6. Iseseisva haridusministeeriumi kaotamise asjas: Arvesse võttes, et valitsuse ringkondades on kavatsus ära kaotada seadusandlikul teel iseseis-

sev haridusministeerium, ühendades teda teiste ministeeriumidega, — avaldab Võrumaa õpetajatepäev kindlat soovi, et iseseisva haridusministeeriumi kaotamine ei leiaks teostamist.

Hiumaa õpetajate üldkoosolek

peeti 1. okt. Kassari algkooli ruumes. Päevakorras tegevuse aruanne, juhatusel valimine ühes järgmise aasta eelarve ja tegevuskava kindlaksmääramisega ja jooksvad asjad. Mõõdunud aasta tegevuse aruannetest selgus, et liikmeid on ühingu 50 õpet., kuna ühingu piires üldse on töötanud 73 õp. Ühingu on astunud otsekohe E. Ö. L. liikmeks, jättes kõrvale Läänemaa Õp. Liidu, sellepärast, et ühenduse pidamine maakonna Liiduga raskem on kui E. Ö. Liiduga. 1926/27 tegevusaastaks valiti juhatusse õpetajad, kes jagasid omavahel ametid järgmiselt: esimees V. Kvornström, sekretär A. Aljas, laekur V. Vessmann. abideks, M. Olman, K. Laredei ja prl. H. Einberg. Juhatusel asupaik kõrgessare vaid Reigi kool. Juhatusel tehti ülesandeks jätkata organiseerimistööd, et koondada Ühingu ümber kõiki saarel töötavaid õpetajaid, luua ühendust teiste õp. organisatsioonidega jne. Võeti vastu otsus — korraldada tuleval suvel sisemaale ekskursioon ja kui võimalus välismaile sõiduks, siis ka sinna.

Lõpuks teatasid osa õpetajaid, et neil augustikuu palk alles saamata, vaatamata, et juba oktoobrikuu. Samuti kõigil õp. saamata ühekordne toetus. Koosolek ühelhäälel otsustas E. Õp. Liidu kaudu samme astuda, et tulevikus ei korduks L. maakonna vallav. sarnased väärnähitud palgaksimise suhtes. Kroonik.

Hiumaa III õpetajatepäeva

peeti ühingu juhatusel korraldusel 2. okt. s. a. Kassari algkooli ruumes. Päevast osavõtjaid õpetajaid 30.

Päevakorras järgm. referaadid:

1. Aabitsa õpetam. üldõpet. seisukohalt, õp. J. Palm.
2. Õpilase analüüs, kln. E. Enno.
3. Kodumaa tundmaõppim., õp. J. Palm.
4. Õpet organis. ja selle väljav., Keskl. sekr. J. Rummo.
5. Aritmeetika III — IV klassis, õp. G. Lauri.
6. Koolikord, õp. E. Piik.
7. Joonistamine algk. esimest kl., H. Lesk.

Et referenditõp. paljud päevale ei ilmunud seega langesid kavast mõned referaadid välja, muuseas ka kln. E. Enno oma õpilase analüüs. Samuti jäid ära õp. G. Lauri ja H. Lese referaadid. H-ra J. Rummo, kes ise päevale ilmuda ei saanud, oli oma kõne käsikirjana saatnud, mis elavate kiiduavaldustega vastu võeti. Kahjuks ei saadud aga pikemaid läbirääkimisi selle kohta pidada — ref. mitte ilmumise pärast. Elavaid vaielusi sünnitas õp. E. Piigi referaat: „Koolikord“. Lõpuks võeti vastu otsus, et selle aine üle refereeritaks veel tulevastel õp. päevadel. Samuti tunnustati tarvilikuks järgm. õp. päeva kavasse võtta praktilised tunnid.

Kroonik.

Kroonika.

Õpetaja Peeter Laredei 45 aastat koolipõllul.

Käesoleval aastal 30. oktoobril oli Häädemeeste 6. kl. algkooli juhatajal 45-aastase õpetajaameti mälestusepäev, mis kujunes ametivendade ja -õdede südamliku osavõtmise tõttu õige tähtsaks ja mõjus meie hallis, üksikus maaelus äratavalt ja värskendavalt.

Keskööl tervitas juubilaril kui oma juhatause liiget Häädemeeste Noorsoo Ühingu pasunakoor ja laulukoor muusika ja lauluga. Maakonnakoolivalitsuse juhataja, koolinõuniku ja sekretäri poolt annetati talle posti kaudu ilukõites raamat „Eesti Vabariigi loomispäevilt“, kus esilehel tervitus: „Maakonnakoolivalitsus avaldab sügavat lugupidamist Teile vaerarikka töö eest Teie 45-a. ametijubelipäeval“. — Päev lubati koolile vabaks ja kõik õpilased õpetajatega kogunesid kell 2 päeval kirikusse, kus peeti nende osavõttel tänapalve, ja siis kogunesid kõik pikas rongis koolimajasse.

Liigitavad olid laste tervitused, milised iga klass kandis ette oma esindaja-õpilase kaudu ühes mälestuskingitusega. Sellele järgnes õpetaja A. Häussler Häädemeeste õpetajate nimel südamliku tervitusega ja kena kingiga. Naabruse õpetajate nimel tervitas õpet. J. Martinson ja kinkis kaunid marmorist kirjutusnõud. Häädemeeste kihelkonna õpetajaskonna poolt kandis õpet. K. Tints ette väga üleva tervituse, mille te ära andis kuldkirjadega trükitult toredate nahasse poogitud kaantega. Õe ja õemehe poolt, kes Pärnus õpetajad, annetas õde õnne soovides ilusa hõbepäraga kepi.

Tervitustele vastas juubilar liigitatult südamliku tänuga, uskudes, et südamlik armastustunne, mis ühendab koosolijaid, ka annab meile armsal koolitööl tuge ja kannab head vilja.

Loeti ette hulk telegramme ja kirju. Enne lahkumist laulsid õpilased mitu laulu ja õnesoovi.

Ümbruse õpetajaist olid ilmunud pea kõik ja ühine koosviibimine oli lõbus ja südamlik.

Peeter Laredei sündis 5. okt. 1882 a. Viljandimaal, Õisus, kus isa koolmeistriks oli. Vanemad olid kehvad ja Tuhalaane kih. kooliõpetaja A. Alliku hoolitsusel sai ta Tartu II õpetajateseminari kroonu kulule. Kursuse õpetades algas ta Häädemeeste ap.-usu kihelkonnakoolis õpetamistööd 30. okt. 1881 a.

Nimetatud kohal töötas P. L. 27 a., siis Haapsalus ja Velises 10 aastat ning nüüd 8 aastat jälle Häädemeeste 6 kl. algkooli juhatajana. Ka kogukondlikus ja haridustöös on olnud ta tegev. Viimases toetab teda ka ta abikaasa, kes on olnud ka juba 20 aastat õpetajaks.

P. Laredei loodud on hulk lauluviise, millest paar vihku „Koolilaulusid“ käsitsi paljundatult omas maakonnas õpetajail tuntud. Kirjastaja puudumisel ei ole neil olnud. kahjuks laiemat levimist. Pikale teenistuseajale vaatamata on P. L. tervis veel kõigiti korras. V.

Eraõppeasutiste seaduse eelnõu.

Haridusministeeriumi poolt on välja töötatud ning Vabariigi Valitsuse kaudu esitatud Riigikogule eraõppeasutiste seaduse eelnõu, mis saadetak ka E.O.L. juhatajale seisukoha avaldamiseks.

Esitatud eelnõu järele kuuluvad eraõppeasutiste mõiste alla: koolid, kursused, rahvaülikoolid, kodukoolid, lasteaiad, õppetöökojad ja muud õppeasutised, mida ülal peavad eraisikud ja eraorganisatsioonid, kui ka need kohalikkude omavalitsuste ja vähemusrahvuste kulturomavalitsuste poolt ülalpeetavad õppeasutised, mis vastavate seaduste alusel ei kuulu avalikkude õppeasutiste hulka.

Oma iseloomust tingituna jagunevad eraõppeasutised kolme liiki. Esimesse liiki kuuluksid erakoolid, kus õpetajate palgad makstakse riigi või omavalitsuste poolt ja mis selle tõttu kohustatud on samasuguseid ülesandeid täitma kui avalikud koolid ja ühistel alustel viimastega. Teise liiki kuuluksid eraõppeasutised, mis kannavad ajutist ilmet, või mille kohta ei ole veel antud vastavaid avalikkude õppeasutiste seadusi, nagu lühiaegsed kursused, kodukoolid, lasteaiad jne. Nende asutiste muutuva ning veel vähe väljakujunenud iseloomu tõttu ei ole soovitavaks peetud neid kindlatesse seaduse raamidesse paigutada, mispärast on haridusministeeriumile õigus jätetud nende asutiste tööd esialgu ajutiste määrustega korraldada. Kolmandasse liiki kuuluksid aga kõik muud eraõppeasutised, mis töötaksid eelnõus ette nähtud üldalustel, kusjuures neile võimalus jääb oma sisemist elu korraldada põhikirja järele, mis kuulub haridusministeeriumi kinnitamisele.

Õppekeele ja tähtsamate õppeainete küsimuses asub seaduse eelnõu üldjoontes samal seisukohal, mis väljendatud avalikkude koolide seadustes, välja arvatud emakeele õppimise kohustus, mida ei ole laiendatud täisealistele määratud lühiaegsetele kursustele.

Eraõppeasutisi võivad asutada ja ülal pidada omavalitsused, juriidilise isiku õigusega eraorganisatsioonid ja asutised ning täisealised eraisikud.

Eraõppeasutiste õppejõududele esitatakse samasugused nõudmised, kui avalikkude koolide õpetajale, samuti antakse neile pensioni saamise õigus vanaduse ja töövõimetuse puhul ühel alusel avalikkudes algkoolides töötavate õppejõududega.

Õiguse andmine eraõppeasutiste õpilastele on tehtud rippuvaks õppetöö edukuse püsivusest õppeasutises, kusjuures õiguste andmine otsustatakse uuesti iga viie aasta järele.

Eraõppeasutiste arv Eestis.

Erakoolid ja muud eraõppeasutised on Eesti haridusloos ning kultuurilises arengus tähtsat osa etendanud ja teevad seda veel nüüdki. Nii töötas meil 1925/26 õppeaastal eraõppeasutistena 47 algkooli, 41 keskooli, 9 kutsekooli, 44 lasteaiada, 10 rahvaülikooli (neist üks Kundas kindla õppeaja ja kavaga). Neis õppeasutistes sai õpetust üle 10.000 õpilase.

Õpetajate palgad peavad makstud olema kahe nädala jooksul.

E. Õ. Liidu juhatus on saanud korduvalt mitmelt poolt kaebusi õpetajatele korratu palga maksmise üle, mis tingitud sellest, et mõned maakonnavalitsused õpetajate palgaraha kuude viisi oma käes peavad. Nõnda on Läänemaal käesoleva aasta augustikuu palk makstud osas valdades alles septembrikuu lõpul, kohati koguni oktoobri algul. Palgalisa kuupalga suuruses,

mille esimene pool pidi välja makstama augustis ja teine pool oktoobrikuu esimesil päevil, oli mõnel pool maksmata veel novembrikuu algul.

E. Õpetajate Liidu juhatus sarnast nähtust ebanormaalseks pidades, pöördus haridusministeeriumi poole märgukirjaga, paludes samme astuda, et ei korduks edaspidi sellased väärnähitud ning korraldust teha, et koolivalitsuste poolt õpetajate palk makstakse välja igakord õigel ajal.

Vastavalt märgukirjale ongi haridusministeeriumi poolt, nagu näha Liidu juhatusese vastuseks saadetud kirjast, kõigile koolivalitsustele korraldus tehtud, et õpetajate palgad peavad olema välja makstud hiljemalt kahe nädala jooksul krediidi arvamise päevast arvates.

Kirjandusenädal Tartus ja Tallinnas.

Tallinnas ja Tartus korraldatakse Haridusliidu algatusel detsembrikuu esimestel päevadel kirjanduse propageerimiseks kirjandusenädal.

Tegeliku korraldustöö on oma peale lubanud võtta Haridusliit, kusjuures tõmmatakse kaasa peale kirjastajate ja raamatukaupmeeste veel vastavad seltskondlikud organisatsioonid, kirjanikud, üliõpilased, õpetajad ning õpilased.

Kirjandusenädala ülesandeks oleks rahvale kirjanduse ligemale toomine, selle propageerimine ning tutvustamine, milleks kirjanikud ja kirjanduse-sõbrad peaksid vastavaid loenguid ja selgitaksid rahva laiematele kihtidele raamatu tähtsust. Sellega kaasas käiks reklaam kauplustes, tänavatel, ajalehtedes jne.

Noorsoo kongressid ning päevad.

29. ja 30. okt peeti Tartus Koolinoorsoo Keskliidu VII kongress 170 hääleõigusliku osavõtjaga — neist enamik Tartust. Kongress oli üldjoontes pühendatud rahvusküsimuse käsitlemisele. Peale kongressi pandi alus Koolinoorsoo Keskliidu Viilistlaskogule.

Ühel ajal koolinoorsoo kongressiga peeti ka Tallinnas ülemaalist noorsotsialistide päeva ning esimest konverentsi, millest osavõtjaid poole-saja ümber. Noorsotsialistide päeva ja konverentsi ülesandeks oli aluse panemine sotsialistlikule töölisnoorsooliikumisele Eestis.

Tuleval jõulu vaheajal 29. ja 30. det. k. a. peetakse Tallinnas 4. noorsoo karskuskongress ning kongressiga samal ajal ka Noorsoo Karskusliidu 4. asemikkudekogu koosolek.

Eesti koolinoorsoo ühistegevuse kesktoimkonna korraldusel peetakse Tartus järgneval aastal 3. jaanuaril esimest koolinoorsoo ühistegevuskongressi ning ühenduses kongressiga 4., 5., 6. ja 7. jaanuaril koolikooperatiivide tege-laste kursusi.

E. Õpetajate Liidu uueks asjaajajaks- sekretäriks

lahkunud J. Rummo asemele valiti E. Õ. Liidu sekretariaadi poolt Valgamaa tagav. õpetaja hr. *Albert Marmor*, kes ka kohuste täitmisele asunud.

„Kasvatuse“ toimetaja hr. E. Martinson sõitis 14. novembril väljamaale — Viini, Schweitsi ja Saksamaale, et tutvuda sealsete kooliloludega, eriti üldõpetuse käsitlemisega. Väljamaale jääb hr. E. Martinson umbes viieks nädalaks

Ametlikke teadaandeid ja määrusi.

Kinofilmide keskladu-saatejaam.

(Haridusministeeriumi ringkiri 22. oktoobrist s. a. nr. 24340). Et kooles ja haridussihilisi seltskondlikke organisatsioone varustada õppeaineid illustreerivate või noorsoole näitamiseks üldiselt sündsate kinofilmidega, on haridusministeeriumi ja Tallinna Noorte Meeste Kristliku Ühingu vahelisel kokkuleppel nimetatud ühingu juures asutatud sellekohaste kinofilmide keskladu-saatejaam. Koolid ning haridussihilised seltskondlikud organisatsioonid võivad keskladust tüürile saada korraga ühe programmi, mis koosneb kuni kuuest vaatusest või kuuest vähest eripildist, sobivja valikul. Jga programmi eest tuleb tüüri maksta 800 marka, mille võib tasuda keskladule ka tagantjärele kohe peale filmide tagasisaatmist. Filme võib kohal hoida kuni 3 päeva, siis tulevad nad toimetada keskladule tagasi. Filmide tellimise aadress: Noorte Meeste Kristlik Ühing, Tallinn, Toomkooli 17.

Haridusministeeriumi summad tulevad maksta Eesti Panga osakonda.

(Haridusministeeriumi ringkiri 1. novembrist s. a. nr. 52920). Alandatud hinnaga sõiduks raudteel tellitavate raamatute hind, samuti ka keskkooli plankettide ja õppekavade hind, tuleb maksta kohalisse Eesti Panga osakonda riigitulude arvele ptk. XIX § 2, aga mitte haridusministeeriumi deponit-arvele.

Õpetajate ametist tagandamise kohta.

(Haridusministeeriumi ringkiri 5. novembrist 1926. Nr. 24601). Koolivalitsuste poolt tuleb õpetajate tagandamise ettepanekutele tingimata juure lisada süüdistatavate õpetajate üksikasjalised seletused. Asjaosalised õpetajad võivad aga seletusi anda ainult siis, kui nende kohta tõstetud süüdistused on täpselt formuleeritud ja need süüdistatavale esitatud. Seda nõudmist koolivalitsused aga sagedasti ei täida. Kuna ka riigikohus paaril juhtumisel omalt poolt on alla kriipsutanud süüdistuste täpse formuleerimise tarviduse, siis teeb haridusministeerium koolivalitsustele kohuseks tulevikus õpetajate tagandamisel pärast sellekohase juurdleuse toimimist süüdistused konkreetsetl formuleerida ning need esitada asjaosalisele kirjaliku seletuse andmiseks. Seletused antagu süüdistatava õpetaja poolt isiklikult, sest küsimuse otsustamisel on tähtis õpetaja isiklik seletus, kuna sugulaste ja teiste seletused arvesse ainult tunnistajate seletustena võetakse.

Lisapalk poolekuu palga suuruses

riigiametnikkude ja teenijate palgaseaduse § 3 p. a. põhjal on Vabariigi Valitsuse otsusega 10. novembr. 1926. lubatud välja maksta alates 1. detsembr. s. a.

Õpetajakoha soovijad.

(Haridusministeeriumi ringkiri 6. nov. 1926. nr. 24623).

1. *Leontine Baart*, aadr.: Tallinna, Graniidi tänav 24—4; eestlane. Lõpetanud Narva gümnaasiumi ja Tallinna pedagoogilised kursused. Ennem õpetajana töötanud.

2. *Salme Kirikmann*, aadress: Tallinna, Kõleri tänav 9—1; eestlane. Lõpetanud Tallinna õp. seminari 1926 a.

3. *Helene Neudorf*, aadr.: Tallinna, Tatari tänav 64—10; eestlane. Lõpetanud Tallinna õp. seminari 1926.

4. *Marta Ello*, aadress: Tallinna, Kopli-Bekkeri tehas 10—7; eestlane. Lõpetanud Riigi kunsttööstuskooli joonistamise- ja käsitööõpetaja kutsega. Ennem õpetajana töötanud.

5. *Nikolai Bergholz*, aadr.: Tallinna, Jakobsoni tänav 71-b—6; eestlane. Lõpetanud Petrogradis gümnaasiumi. Õppinud akad. Bergholzi, akad. Lipharti ning kunstnik Kaigorodoffi juures ja kaks aastat Müncheni kunstiakadeemias prof. Jauki juhatusel. Eriala: joonistamine.

Uusi raamatuid ja õppevahendeid.

Friedebert Tuglas. — *Ado Grenzsteini lahkumine*; Päätlükid meie aja kirjanduse ja tsensuuri ajaloo. Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1926. Hind?

V. Tamman. — *Huvitaja I. Rabits* ja algugemik 1 õppeaasta jaoks. V. Tammani kirjastus, Tartus 1926. Hind?

Voldemar Tamman ja Juhan Ravik. — *Lastelaul II*. Kooli laulmisraamat II jagu. Noodiaabits ja -algõpetus, ühe- ja kahehäälised laulud III ja IV õppeaasta jaoks. V. Tammani kirjastus, Tartus 1926.

Elli Kärk. *Joonistamise õpetamise käsiraamat* algkooli õpetajaile, kasvatajaile ja emadele. III jagu. Kevade kuud. Hind 250 mk.

Eesti Käsipalli Liidu põhikiri ja kodukord. *Korv ja võrkpalli määrustik*. Tallinna N. M. K. Ü. kirjastus 1926. Hind 35 mk.

Elli Kärk. *Süsteemilised tabelikesed vesivärvidega katmiseks*. Teine vihik (2—3 õppeaasta).

Elli Kärk. *Värvilised pappõigud* ornamentide komponeerimiseks I ja II õppeaastal.

A. Audova, Dr. phil. nat. *Elu ja elukorraldus I*. K./ü. „Loodus“ Tartus 1926. Hind 300 marka.

H. Moora — *Eestlaste kultuur muistsel iseseisvusaajal*. Tartu Ülikooli Arheoloogia Kabineti toimetused IV. K./ü „Loodus“, Tartus 1926. Hind 300 mrk.

August Raud — *Kirjanduslooline lugemik III jagu*. Seitsmes õppeaasta. K./ü. „Loodus“ kirjastus, Tartus 1926. Hind 300 marka.

J. Adamson — *Eesti ajalugu* algkoolidele. Teine parandatud ja täiendatud trükk. K./ü. „Loodus“ Tartus 1926. Hind 150 mrk.

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1926. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

„Kasvatuse“ kaastööliseks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerge köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.

1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk., 1925. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Fvalikkude algkoolide seadus.

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept.

1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I.

Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika. Prof. Hergeti järele J. Volt ja J-n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcellos'i järele Prantsuse keelest M. Mihelson.

L a d u : Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas, Rataskaevu tän. 22. Kõnetraat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, on kulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“ eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskulutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülg—2000 m., 1/2 lehek.—1000 m., 1/4 lehk.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetus ja talitus.

A a d r e s s : Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

Eesti Õpetajate Liidu

noorsoo-ajakiri

NOORUSMAA

ilmub kaks korda kuus,

tellimishind 200 mk. poolaastas.

NOORUSMAA tutvustab noorsugu kirjanduse ja kunstiilmaga.

NOORUSMAA on aknaks, kust noored näevad kõike neile huvitavat.

NOORUSMAA pakub huvitavat ja vaimukat ajaviidet.

NOORUSMAA toob igas numbris huvitavaid auhinnaülesandeid lahendamiseks.

NOORUSMAA on õpetajakonna ettevõtte ja ootab esijoonel toetust õpetajaskonnalt.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Rataskaevu tän. 22.